

KULTUREN

Innerstaden 2:1 - Östra Vallgatan

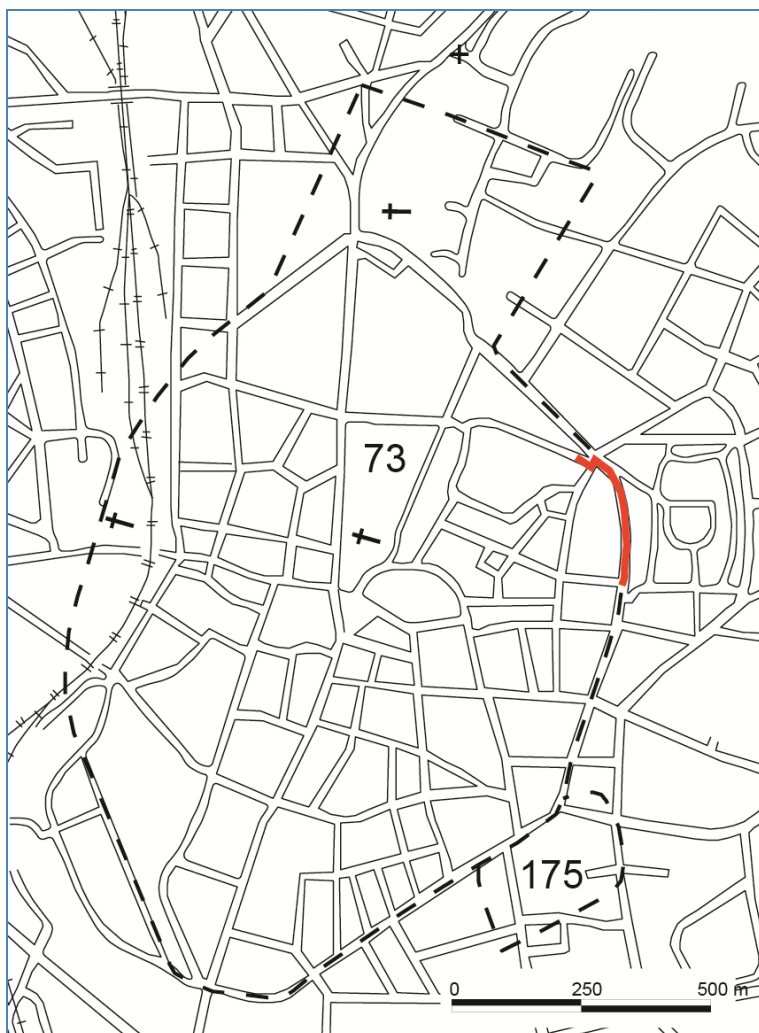
fornlämning nr 73:1,
Lunds stad, Lunds kommun, Skåne
Arkeologisk förundersökning 2014

KULTURMILJÖRAPPORT 2016:8
AJA GULDÅKER

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Inledning	3
Fornlämningsmiljö	3
Vallen och vallgraven	4
Tomtmark kring år 1500	6
Efter vall och vallgrav	10
Utanför vall och vallgrav	11
Tidigare arkeologiska iakttagelser	15
Genomförande och resultat	17
Delområde 1	20
Delområde 2	24
Delområde 3	26
Delområde 4	28
Delområde 5	32
Delområde 6	34
Delområde 7	36
Delområde 8	39
Delområde 9	41
Sammanfattning	43
Administrativa och tekniska uppgifter	45
Referenser	46
Arkiv	46
Bilagor	47
<i>Sektionsritningar</i>	48
<i>Fyndlista</i>	58
<i>Makroskopisk analys av jordprover från FU Östra Vallgatan, Lund. Teknisk rapport</i>	60
<i>Konserveringsrapport Järn, Lunds Historiska museum / Lovisa Dahl</i>	64
<i>Konserveringsrapport Benkam, Lunds Historiska museum / Lovisa Dahl</i>	65
<i>Östra vallgatan före vall och vallgrav/Gamla Lund nytt Nr 6 2015</i>	66

Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73, med platsen för undersökningen markerad med en röd linje.

Inledning

I samband med omläggning av VA-ledningar i Östra Vallgatan i Lund genomfördes en arkeologisk schaktningsövervakning enligt Länsstyrelsens beslut (Lst.dnr 431-18563-2014). Området ligger i Lunds medeltida stad, i de östra delarna av fornlämning Lund 73:1, där stadens vall och vallgrav var belägen.

Fornlämningens miljö

Östra Vallgatan utgör östra gränsen för stadskärnan och markerade länge övergången mellan stad och land. Området motsvarar platsen för den forna befästningen som omslöt staden från 1100-talet fram till tidigt 1800-tal.

Vallen och vallgraven

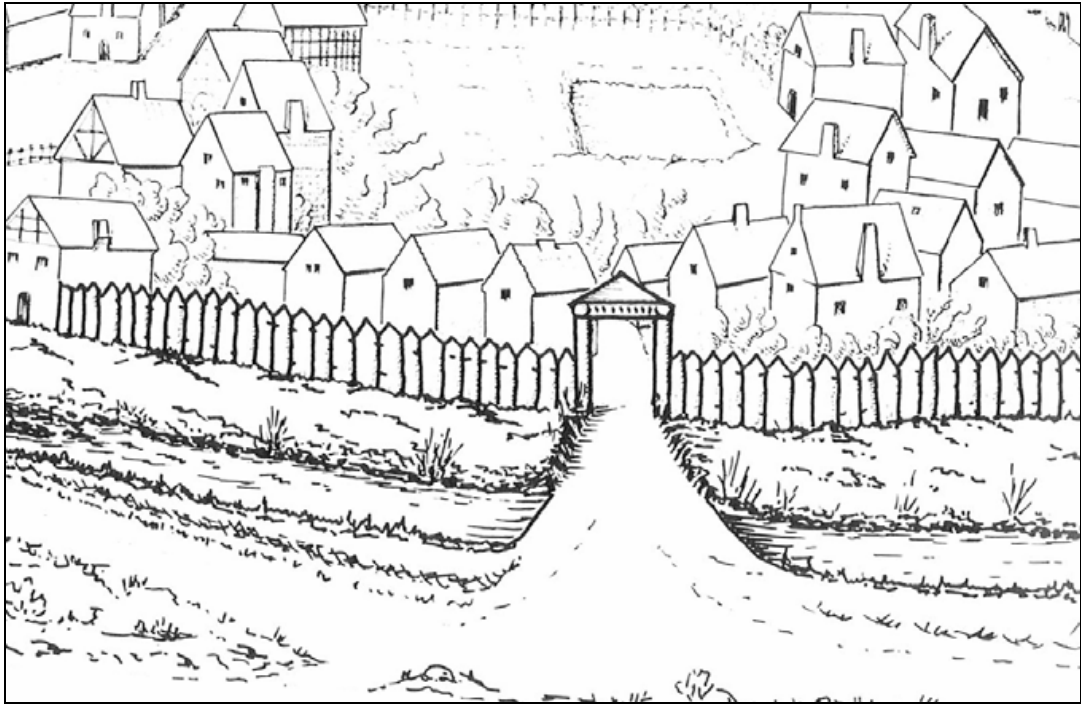
Det finns ett flertal källor som omtalar att en befästning funnits runt Lund. Det äldsta omnämmandet av vallen finns i Roskildekrönikan från år 1134, där Lund beskrivs som en befäst stad med mur och vall (Andrén 1980 s 8, 21). I Egilssagan från 1100-talets slut nämns befästningen som en träborg om staden (Stjerna 1909 s 177). Stadsportarna omtalas också i Saxo Grammaticus omkring år 1200. Lunds borgare fick år 1326 rätt att efter förmåga befästa sin stad. Allhelgonaklostret omtalades år 1346 utanför Lunds murar, och år 1361 nämns första gången stadens gravar och syftar då på vallgraven som omgav staden (Stjerna 1909 s 177).

Det fanns fyra portar vilka ledde in i staden från söder, öster, norr och väster. *Porta rubra* var den röda eller den södra porten, *Porta S. Martinj* var Sankt Mårtens eller Österport, *Porta borealis* var Norreport, och i väster låg Sankt Peters nunnekloster med port som benämndes *Nunne Burlett*. Namnet kan förtydligas till nunnornas bordled, där ordet led avser en öppning i träverket (André & Högstedt 1990 s 11). Mogens Madsen nämner, i sin *Om Lund* från åren 1586-87, endast tre ordinarie stadsportar, den norra som kallas *Sankt Olofs port*, efter den helige Olofs kyrka som förr låg vid denna port. Den norra porten kallades även *Bredgateporten* efter Bredgatan som leder upp till den (Blomqvist 1951 s 262f).

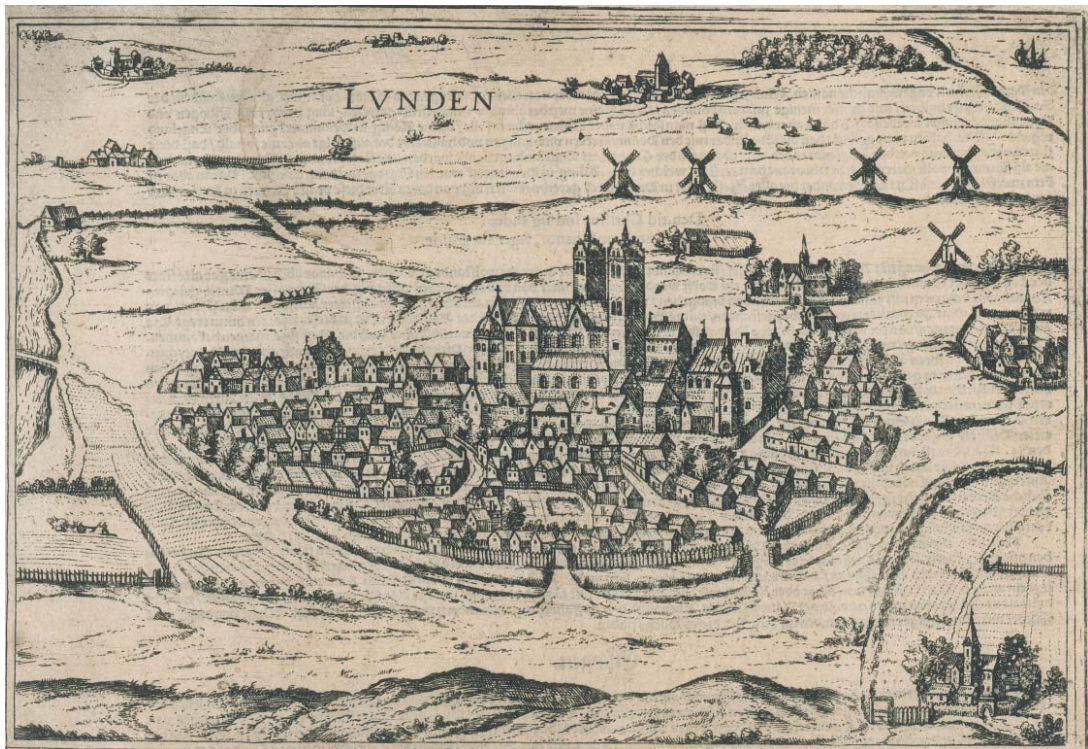
I Mogens Madsens Lundabeskrivning från år 1587 omtalas vallen kring Lund som nedbruten. Under dansk-svenska krigerna på 1600-talet fick vallen emellertid åter militär betydelse, och en order utgick från den danske kung Frederik III att det skulle byggas en palissad runt Lund (Blomqvist 1985 s 26).

Befästningen förblev, i flera århundraden, gränsen för stadens bebyggelse. Stadsvallen är synlig på Franz Hogenbergs kopparstick från 1580-talet, och där syns att vallen var försedd med en träpalissad på krönet (Blomqvist 1978 s 86). Befästningen utgjordes av en hög jordvall med vallfot av moränlera, och utanför den fanns en cirka 10-12 m bred vallgrav med endast ett fåtal passager mellan stad och området utanför befästningen. Periodvis har vallgraven dock varit igenvuxen och illa skött, varpå bredden och djupet var mindre imponerande och vallgraven kunde liknas mer vid ett brett dike, vilket bland annat kunde påvisas i samband med arkeologiska förundersökningar på Sankt Laurentiigatan i Lund i samband med nedläggande av nya fjärrvärmerör år 2015 (Guldåker in prep.)

Under perioden 1662-1811 fungerade stadsvallen som tullgräns för Lanttullen (Blomqvist 1951 s 264; 1978 s 136). Innanför vallen bildades smala vägstråk, och på en karta från år 1784, finns Norra Vallgatan inritad från Norrtull utmed vallen i sydostlig orientering. Från en tomtmätning på 1790-talet omtalades en gård söder om Östertull som sträckte sig intill allmänna vägen vid stadens vall (Bevaringskommittén 1980 s 20).

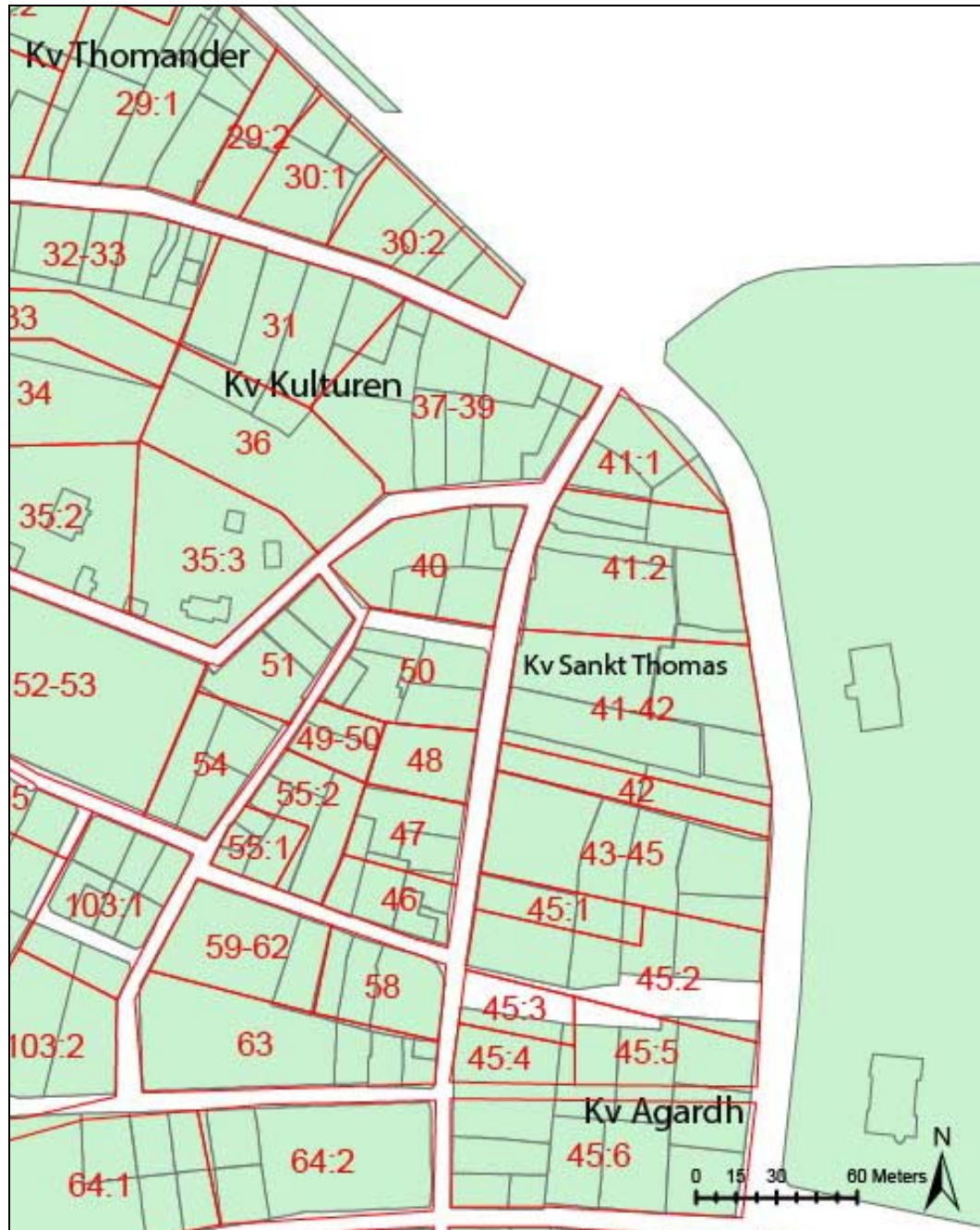
Figur 2. Lund var omgivet av vall med palissad och vallgrav, enligt denna bild. Bilden visar även en broläggning och en portbyggnad, som kan vara Österport. Detalj efter Franz Hogenbergs kopparstick, tecknad av Karin Blomqvist år 1983 (Blomqvist1985 s 24).

Figur 3. Franz Hogenbergs kopparstick från 1580-talet, med vall och vallgrav omkring staden (Blomqvist 1946 s 4).

Tomtmark kring år 1500

Flera kvarter är berörda av schaktningsarbetena på Östra Vallgatans västra sida: kv Thomander, kv Kulturen, kv Sankt Thomas och kv Agardh. Anders Andréns rekonstruktion av tomtindelning kring år 1500 i Lund (1984) i figuren nedan visar att berörda eller intilliggande tomter är följande tomter fördelat på kvarter (figur 4):

Figur 4. Röda linjer och röda siffror motsvarar tomter kring år 1500, enligt Andréns tomtrekonstruktion (1984). Grå linjer motsvarar dagens fastighetsindelning i respektive kvarter.

Kv Thomander	
Tomt 30:2 Gård (Stora Prästgillet S:t Pauls s:n 1616)	
1616	arrenderades på "evig tid" av Anders Mortensen
1654	nämns som Gudmund Hakkelseskaerers hus
1663	arrenderades på "evig tid" av Gudmund Mogensen Hakkelseskaerer och hans hustru Tyre Povlsdatter

Kv Kulturen	
Tomt 37-39 Gård (Stora Prästgillet, S:t Thomas s:n 1553-1620)	
1553	arrenderades på "evig tid" av vikarien och succentoren Axel Nielsen och hans hustru Mette Jensdatter
1592	arrenderades på "evig tid" av superintendenten Mogens Madsen
1620	arrenderades på "evig tid" av Peder Hansen Krudtbraender och hans hustru Pernille Madsdatter
-	ägdes av borgarna i Malmö Niels Lauritsen och Jacob Kron
1649	köptes av Troels Nielsen och hans hustru Eline Tuesdatter i Ö Torn

Kv Sankt Thomas	
Tomt 41:1 Tomt (Altaret under stora orgeln i väster) S:t Thomas s:n 1500	
-	Ägdes av väpnaren Niels Olsen Baad till Hardeberga och hans hustru Bodil Pedersdatter
1500	donerades till det samtidigt upprättade altaret. Tomten var en öde gårdsplats "östen näst innen for Thomes gap"

Tomt 41:2 Gård	
1577	nämns sal Jörgen Urnes gård, norr om gården 31-42

Tomt 41-42 Gård (Domkapitlet), S:t Thomas s:n 1552, 1577	
1552	arrenderades på "evig tid" av landstingsskrivaren Morten Hansen
1577	arrenderades på "evig tid" av kaniken Christoffer Jakobsen Holst och hans hustru Kirstine Peder Kellebecksdatter
1658	ägdes av Hans Knudsen
1670	ägdes av svärsonen Jens Kusk

Tomt 42 Gård (Domkapitlet) S:t Thomas s:n 1460-1577	
-	Ägdes av Albert N
-	Ärvdes av sonen Peder Albertsen Skomager
1460	köptes av kaniken Helge Pedersen
1466	arrenderades av borgaren Peder Torkilsen och hans hustru Johanne
1538	arrenderades av Anders Helgesen
1560	nämns som den gård sal Anders Glarmester hade bebott
1577	arrenderades på "evig tid" av kaniken Christoffer Jakobsen Holst och hans hustru Kirstine Peder Kellebecksdatter
1658	ägdes av Hans Knudsen

1670	ägdes av svärsonen Jens Kusk
------	------------------------------

Tomt 43-45 (Dalby kloster)	
1560	nämns att mellan tomterna 42 och 45:1 låg Dalby klostres jord
1577	nämns att söder om tomten 42 låg (kaniken) Hans (Jensen) Brolaeggers gård

Tomt 45:1 (Domkyrkan) S:t Maria Magle s:n 1560	
1560	arrenderades på "evig tid" av Clemends Holgersen och hans hustru Marine. Tomten betecknas som en ödejord

Tomt 45:2 Gård (äldre uppgifter saknas)	
1560	nämns som Clemends Holgersens gård

Kv Agardh	
Tomt 45:3 (Domkyrkan) S:t Maria Magle s:n 1560	
1560	arrenderades på "evig tid" av Clemends Holgersen och hans hustru Marine. Tomten betecknas som en ödejord
1585	nämns att norr om tomten 45:4 låg den gård (kaniken) Hans Jensen Brolaegger själv bebodde. Tomterna 43-45 till och med 45:3 omtalas som bodar med hagar öster om Tomegatan vid 1600-talets mitt. Egendomen anges ligga mellan Hans Knudsens våning (42) och läkaren Johan Melchior Hyphaufs hage

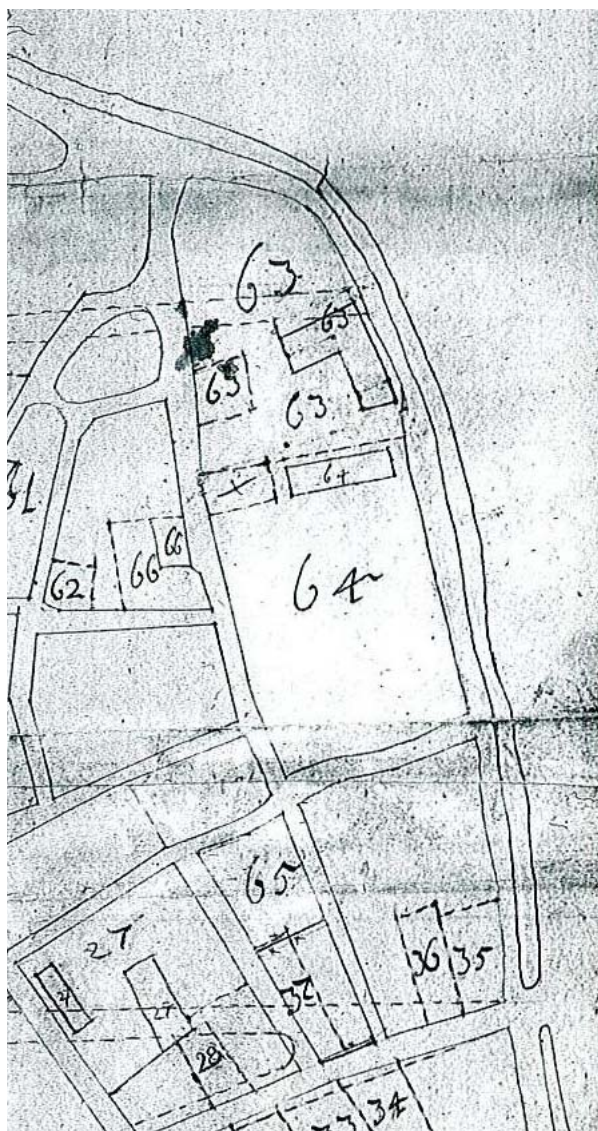
Tomt 45:4 Gård/Tomt (S:t Maria magle kyrka) S:t Maria Magle s:n 1443, 1585	
-	Ägdes av Svend Pedersen
1443	köptes av kyrkan S.ta Maria Magle. Tomten omtalas som en halv gård nordost om kyrkan
-	beboddes av Mads Brolaegger
1585	arrenderades på "evig tid" av kaniken Hans Jensen Brolaegger och hans hustru Marine Hansdatter. Gården bestod av "Jord oc grund therpaa et lidet gammelt huss"
1614-1623/26	betalade fru Kirstine (Gagge), Christian Machabaeus änka, jordskyld av en hage
1650	betalade (läkaren) Johan Melchior Hyphauf jordskyld av sal Kirstine Machabaeus hage
1670	ägdes av professor Nordman, som tidigare köpt den av Hyphaufs änka fru Sofia

Tomt 45:5 (Domkyrkan)	
1585	nämns som kaniken Hans Jensen Brolaeggers jord

Tomt 45:6 Vikarieresidens (S:t Vincents altare) S:t Maria Magle s:n 1587	
-	Ägdes av Svend Stumpe
-	köptes av ärkedjåknen Haagen
1283	donerades gården utom apalgården till den samtidigt upprättade

	prästtjänsten vid altaret.
1570	nämns att altarets ödejord vid Vårfru magle är "den rette Residens" och att sal Peder Dringenberg låtit inhägna den
1587	arrenderades (en ödejord) på "evig tid" av kaniken Hans (Jensen) Brolaegger och hans hustru Marine Hansdatter
1645	synades och uppmättes den hage, som (byfogden?) Christen Simensen köpt av Jep Bentsen
1670	ägdes av professor Nordman, som köpt hagen av Hyphaufs änka fru Sofia

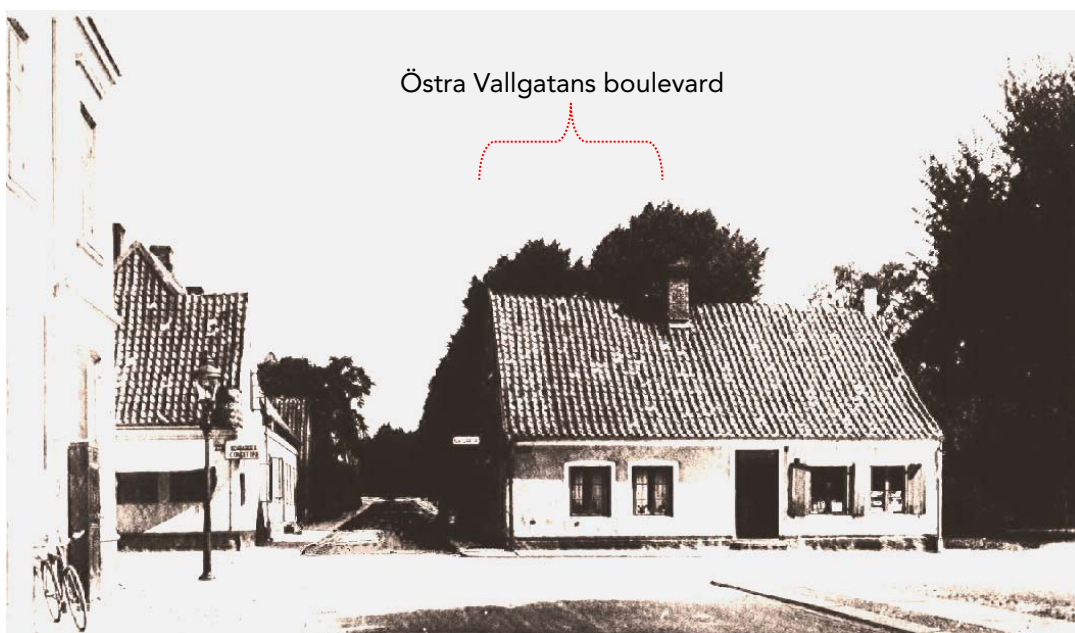
Norr om tomten 45:6 fanns fram till 1850-talet en gata, som var nuvarande Magle Stora Kyrkogatas förlängning åt öster (figur 5). Gatan, eller "Byenss stredde" köptes, av kaniken Hans Jensen Brolaegger före år 1587 från Lunds stad och införlivades med kanikens övriga egendomar i området (Andrén 1984 s 73).

Figur 5. Karta från år 1688, av Olof Naeringh och Anders Schiöning. *Geometrisk carta och förrätningh af Lundhe stadt år 1688 in decembri*. Kartan upprättades för att föra in hus och tomter som tillhörde gamla kyrko- eller kronoegendomar på en karta (André & Högstedt 1990 s 21).

Efter vall och vallgrav

Under senare delen av 1800-talet togs stadsvalLEN i anspråk för gator och bebyggelse, då den ansågs vara ett hinder för den växande staden. Södra Esplanaden, som följer den forna vallens begränsning, omformades till en trädplanterad boulevard, typisk för ideal som fanns under det senare 1800-talet då stadsborna av hälsoskäl skulle promenera och vistas utomhus (Flinck 1994 s 185 f). Liknande planer fanns för Östra Vallgatan, även om planerna inte verkar ha varit fullt så utvecklade. På ett fotografi från Kulturens LB-arkiv från år 1918/1926 skimtar dubbla rader av lindar även på Östra Vallgatan (figur 6). Den nordvästra sträckningen av vallen utplånades i samband med järnvägens tillkomst samt utläggandet av Clemenstorget och Sankt Laurentiigatan (Blomqvist 1985 s 33).

Figur 6. Fotografi från år 1918/1926, som visar dubbla trädader längs med gatan och att även en boulevard fanns på Östra Vallgatan under en period. Fotografiet taget från söder i korsningen Dalbyvägen (Kulturens LB-arkiv 2200:31-32).

Av stadsvalLEN återstår idag endast en del i Stadsparken, kv Svaneluckykan, och vallgraven fylldes igen på 1700-talet. Sträckningen på vall och vallgrav markeras i den moderna stadsplanen av gatorna Norra Vallgatan, Biskopsgatan, Östra Vallgatan och Södra Esplanaden. Innanför denna gräns har Lunds stadsbebyggelse alltså legat från stadens tillkomst och först mot 1800-talets slut började det på allvar byggas utanför denna gräns.

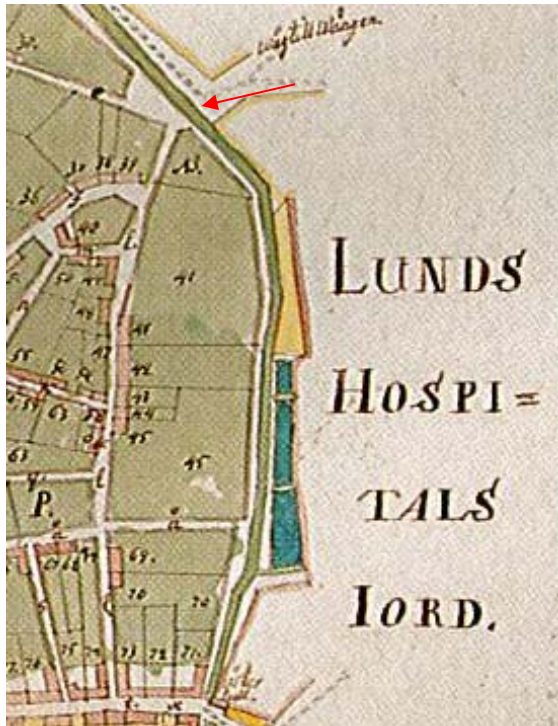
Längs vallens västra område, i kvarteren Sankt Thomas och Agardh, låg det länge flera stora tomter, vilka kunde gå tvärs genom kvarteren. På 1784 års karta finns inga hus markerade längs Vallgatorna utan husen var placerade in mot staden längs Stora Tomegatan och Tomegapsgatan (André & Högstedt 1990 s 41). Först på 1850-talet finns det uppgifter om bebyggelse längs Östra Vallgatan då det uppförs fem hus och decenniet därefter tillkom ytterligare åtta byggnader (Bevaringskommittén 1983 s 14).

Den stora utbyggnadsperioden för området vid Östra Vallgatan, kom att infalla åren 1873—75. Under de tre åren uppfördes sammanlagt elva byggnader. Det var framförallt en låg bebyggelse, enkla envåningshus, som ofta bara inrymde två lägenheter om två eller tre rum och kök. Bland dem som här byggde sina hus utgör timmer- och murargesäller ett betydande inslag. Slutet av 1800-talet och 1900-talets första decennium innebar ingen större aktivitet på byggnationsfronten då endast enstaka hus uppfördes. En stor obebyggd tomt vid Östra Vallgatan fanns kvar och omfattade hela den östra delen av kv Agardh och det sydöstra hörnet av kv Sankt Thomas. Tomten började bebyggas en bit in på 1910-talet med ett stort hyreshus avsett för flera familjer (Bevaringskommittén 1983 s 14). När Agardhsgatan på 1930-talet lades ut tvärs över tomten hade den varit planerad i över tjugo års tid. Gatan förlades till platsen där det troligen fanns en gata under medeltiden (Bevaringskommittén 1983 s 25). På bägge sidor om Agardhsgatan lät bostadsrättsföreningar uppföra ett antal stora femvåningshus i rött tegel, samtliga byggnader var ritade av arkitekten Hénry Carlsson. I samband med att en tidigare trädgårdstomt bebyggdes år 1935, fick stadskärnan för första gången en fullständig fasadlinje längs Östra Vallgatan och Biskopsgatan (Bevaringskommittén 1983 s 15).

Utanför vall och vallgrav

Kv Botanicum öster om Östra Vallgatan består numera av en stor fastighet, men var tidigare uppdelad i flera tomter. Under 1700-talet bestod området av tre lyckor som alla var uppodlade. I den norra delen fanns "Lunde Hospitals Jord", och i korsningen Tunavägen – Östra Vallgatan fanns en privatägd lycka som ägdes av Sven Wachtknecht. Söder därom fanns ytterligare en privatägd lycka. Längs med Östra Vallgatan låg en allmänning med tre dammar, som i stort motsvarade läget för stadens medeltida stadsvall och vallgrav (figur 7) . Under 1800-talets början styckades dammområdet upp i flera små tomter som bebyggdes med enkla lerklinade korsvirkeshus och dammarna fylldes igen. Området kom att kallas "Krummalyckan" och befolkades till en början av drängar och arbetskarlar (figur 7). Fram till år 1859 beboddes området av prostituerade kvinnor som inte tilläts bosätta sig innanför vallarna till staden (Bevaringskommittén 1988 s 238).

Av kopparslagmästare JP Lundsten inköpte staden Lund år 1856 remsan med de tre dammarna, för att där uppföra ett epidemisjukhus. Då var dammarna i princip igenfyllda och omvandlade till ångar och i söder fanns endast en liten damm kvar vid denna tid. När epidemivården övertogs av landstinget år 1927 förlorade huset sin funktion och året därpå revs byggnaden av stadsplane- och trafikskäl (Bevaringskommittén 1988 s 240; figur 11).

Figur 7. Caspar Magnus Espmans *Charta öfwer Staden Lund uti Scåne och Malmöhus Låhn Innom Wallen* från år 1784. Som underlag användes Jean Bergmans karta från år 1704 (André & Högstedt 1990 s 34). På kartan är fortfarande de tre dammarna kvar som en rest efter vallgraven. Den gröna tjocka linjen väster om dammarna motsvarar den forna stadsvallen. Notera att vallinjen var heldragen vid Thomegapet (röd pil), en passage genom vällen bör därmed ha funnits.

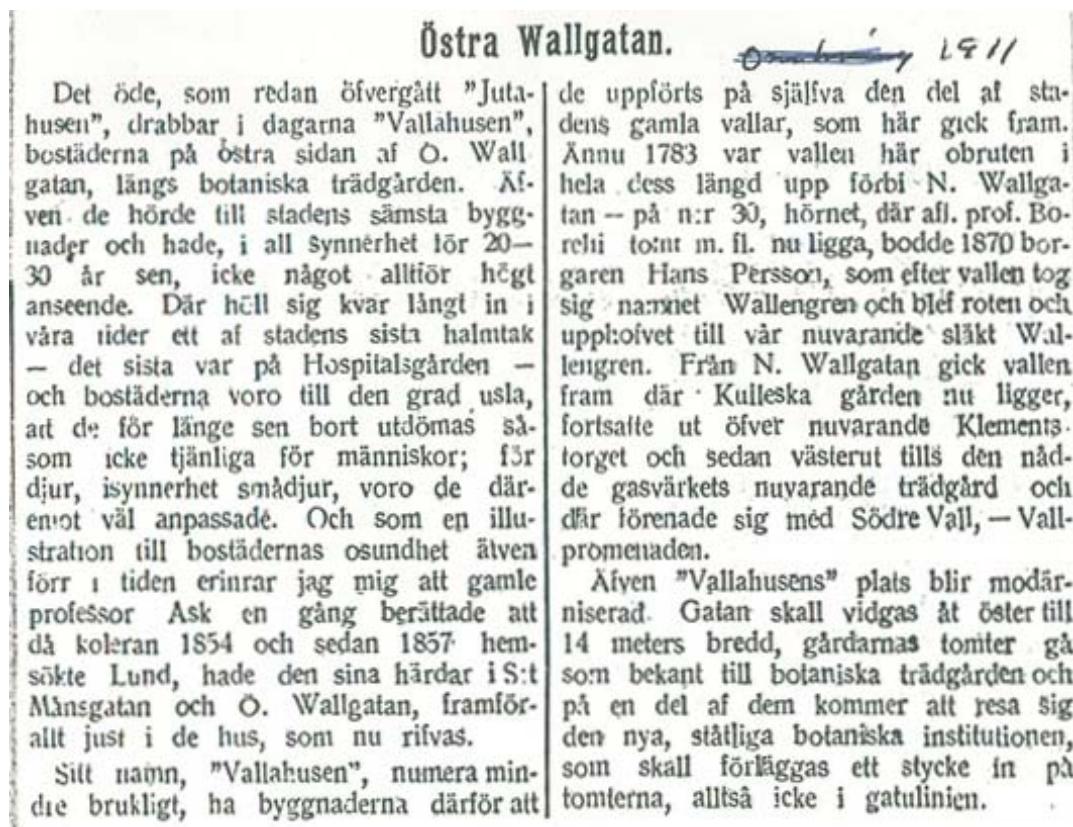

Figur 8. Epidemisjukhuset på Östra Vallgatans östra sida år 1928 innan rivning (Kulturens LB-arkiv, KM 43 B9357). Dubbla trädader söder om sjukhuset visar på den boulevard som också iordningstälts av staden.

Rivningen av bebyggelsen utmed gatans östra sida, kring år 1911, tycks inte ha framkallat någon större saknad hos stadens befolkning, då de små husen revs till förmån för en bred promenad/boulevard som även var ett led att lyfta hela områdets betydelse och knyta ihop med lundabornas långsiktiga användning av platsen, dvs den gamla stadsvalLEN (figur 8).

Flera byggnader uppfördes under 1860-talen, då Botaniska trädgården flyttades från nuvarande Universitetsplatsen. Bland annat en ekonomibyggnad uppförd år 1866 öster om Agardhianum, ett Kolhus, år 1862, vid sidan om Agardhdammen och Orangeriet, år 1864-65. I samband med byggnationerna utfördes omfattande schaktningsarbeten med handkraft (Bevaringskommittén 1988 s 238).

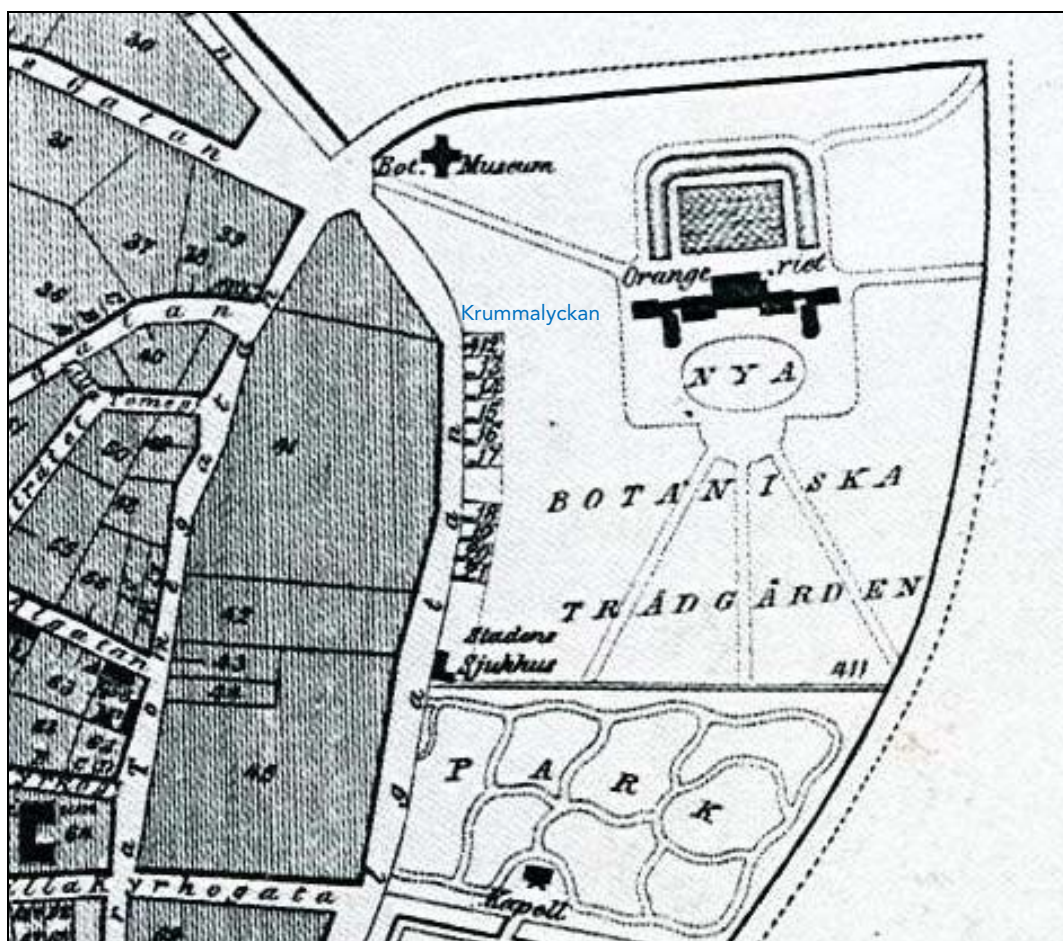
Östra Kyrkogården lades ut under 1850-talet och Kyrkogårdsbolaget lade även ut Östra Promenaden norr om kyrkogården, en park som numera är införlivad med Botaniska trädgården (figur 11; Bevaringskommittén 1988 s 238).

Figur 9. Enligt en tidningsartikel från år 1911 i Kulturens LB-arkiv var vallen på Östra Wallgatan fortfarande obruten i hela sin längd år 1783.

Figur 10. Krummalyckan år 1906 med Agardhuset strax bakom det sista låga huset. Fotograf Lina John, Kulturens LB-arkiv, L2700:12.

Figur 11. PO Landquist karta över staden Lund år 1866 (André & Högstedt 1990 s 73). På kartan finns Krummalyckans bebyggelse öster om Östra Vallgatan fortfarande kvar. Parken mellan Botaniska trädgården och Östra Kyrkogården syns också tydligt på kartan, liksom stadens nya epidemisjukhus.

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Vallen och vallgraven har berörts vid ett flertal olika arkeologiska undersökningar runt om i staden. Vallgraven var troligen 8-10 m bred och vallen 10-12 m, men möjligen var hela anläggningen bredare och högre i den norra delen av staden (Andrén 1980 s 75). Vallens dimensioner har troligen svarat till vallgravens, eftersom vallen byggts upp av den vid vallgravens grävande uppkastade jorden (Blomqvist 1985 s 24). Nedan följer ett urval av tidigare undersökningar som berört vallen och vallgraven.

Norra delen – Sankt Laurentiigatan samt Norra Vallgatan

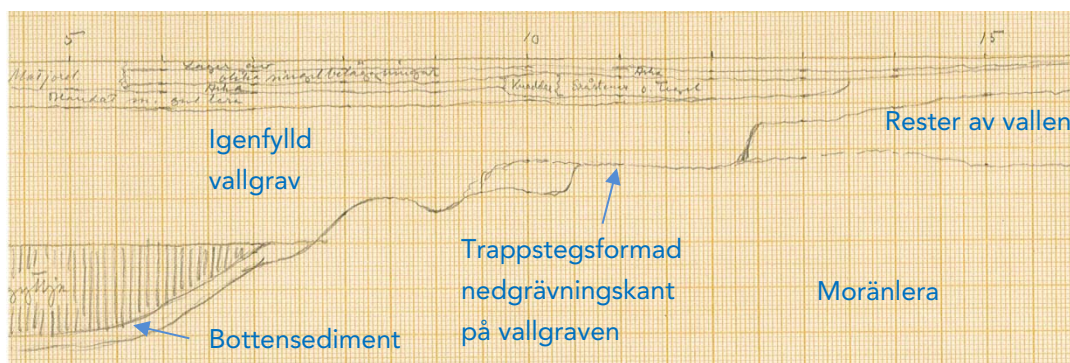
I den norra delen av Lund, strax utanför Norreport låg Sankt Olofs kyrka. Norreport kallas även i det skriftliga källmaterialet för Sankt Olofs port eller Bredgateport. Den hade troligen någon form av portbyggnad, vilken omtalas år 1586 som en ännu synlig ruin (Blomqvist 1946 s 25).

Vid undersökning vid Norrtull år 1944 och år 1960 gjordes iakttagelser av en välvd stenbro i vallgraven. Stenbron daterades till 1500-talet, här påträffades även en äldre bro av kraftigt ektimmer (Lundberg 1995 s 3).

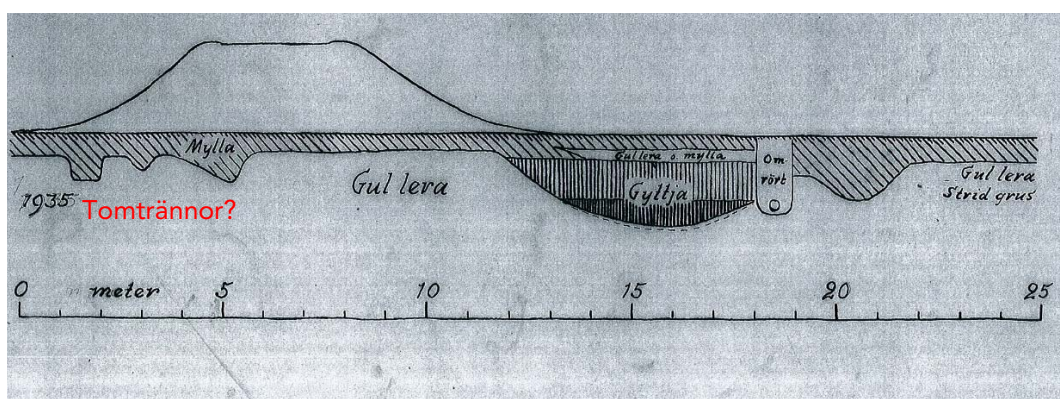
Under sensommaren och hösten 2015 har vallen och vallgraven påträffats vid ett flertal punkter i samband med utbyte av fjärrvärmerör i området kring Norra Vallgatan, Clemenstorget och Sankt Laurentiigatan. Vallgraven uppvisade framförallt på Sankt Laurentiigatan tydliga tecken på att en senare fas med en igenvuxen vallgrav förekom. Vallgraven kunde i det senare skedet snarare liknas vid ett brett dike där ett staket fanns på insidan mot staden. En broläggning över den äldre delen av vallgraven påträffades också och troligen utgjorde den äldre fasen ett sankt område som inte direkt kunde beträdas. På Norra Vallgatan dokumenterades en äldre fas av vallgraven som hade en snävare vinkel söderut än vad som tidigare var bekant. I området för den igenfyllda vallgraven förekom tomtrännor som kan tyda på att marken snabbt kom att utnyttjas för stadens förtätning (Guldåker in prep.).

Södra Esplanaden

I området för Södra Vallgatan, Södertull, i närheten av Mejeriet kunde vallgraven och en del av vallen dokumenteras år 1934 (figur 12; Kulturens LA-arkiv). Den trappstegsliknande nedgrävningen känns igen på fler områden där vallgraven har kunnat dokumenteras och detta tillvägagångssätt var säkert av praktiska skäl. För att ha möjlighet att få upp massorna från vallgravens djup, då grävningen utfördes, behövdes avsatser, och för att det grävande manskapet skulle kunna ta sig upp och ned i den djupa graven. Ragnar Blomqvist fann vid en undersökning spår av en tegelmurad stadspört i södertull, där det röda teglet troligen gett upphov till namnet Röde Port. På stadens sigill, tillkommet på 1300-talet, finns en bild av en port vilken möjligen kan vara den södra (Blomqvist 1985, s 20). På vallen stod troligen en palissad, den äldsta och förmodligen enda avbildningen av denna finns på Franz Hogenbergs kopparstick över Lund från 1580-talet. Palissaden har troligen bestått av grova plankor ställda tätt intill varandra (Blomqvist 1985, s 24).

Figur 12. Sektion av den igenfyllda vallgraven från 1934 vid Södra Vallgatan intill Mejeriet, Blomqvist (Kulturens LA-arkiv).

Figur 13. Renritning av vall och vallgrav 295 m från Södertull som uppvisar snarlika förhållanden på Östra Vallgatan. I myllan under vallen syns nedgrävningar som sannolikt kan tolkas som tomtrännor, vilket i sin tur tyder på att en organiserad tomtreglering fanns före vallens tillkomst i området för dagens Stadspark där sektionen dokumenterades (Kulturens LA-arkiv).

En ledningsgrävning genomfördes år 1938 i Södra Esplanaden, där en större del av den västra sektionen kunde dokumenteras. Schaktet grävdes i den södra alléklädda delen av Södra Esplanaden, ett 3,65 m brett schakt som var 22,00 m långt. Moränleran framkom på ett djup av ca 1,00 m under marknivån i den södra delen. 3,00 m norrut vidtog en stor nedgrävning, vilken i ytan var 8 m bred och var mer än 2,00 m djup. Den var återfylld med matjord och gyttja, och tockades som en del av vallgraven. Norr om vallgraven var stratigrafin något annorlunda, då det under bärlager för vägen och trädplanteringen vidtog en gul lera som var ca 0,40 m tjock. Vid grävandet av vallgraven kastades lera och kulturjord upp och byggde en stabil vall, vid ett djup av ca 1,00 m under marknivån påträffades moränen. Schaktet fortsattes över Södra Esplanaden. Ett liknande schakt grävdes mellan det nordvästra hörnet av Norbergsgatan till det sydvästra hörnet av Hospitalsgatan. En ledningsgrävning genomfördes år 1938 i Södra Esplanaden, där moränlera framkom vid ett djup av 1,45 m under marknivån (Kulturens LA-arkiv).

En schaktning genomfördes längs Södra Esplanaden år 1939, från Tullgatan i väster till Bankgatan i öster, det placerades centralt i allén i området där vallgraven och vallen förväntades befinna sig. Schaktet var 0,75 m brett och 58,00 m långt. Rakt utför Prennegatans södra anslutning, påträffades en huslämning som var 3,50 m i östvästlig riktning, av stora gråstenar på ett djup av mellan 0,25-0,65 m djup. Ett brunt humuslager

följde hela sträckningen, men var söndergrävt av vallgraven. På dessa sträckningar överlagrades det bruna humuslagret av ett gult omrört lerlager som var ca 0,50-1,00 m tjockt, och som troligen representerade vällen (Kulturens LA-arkiv).

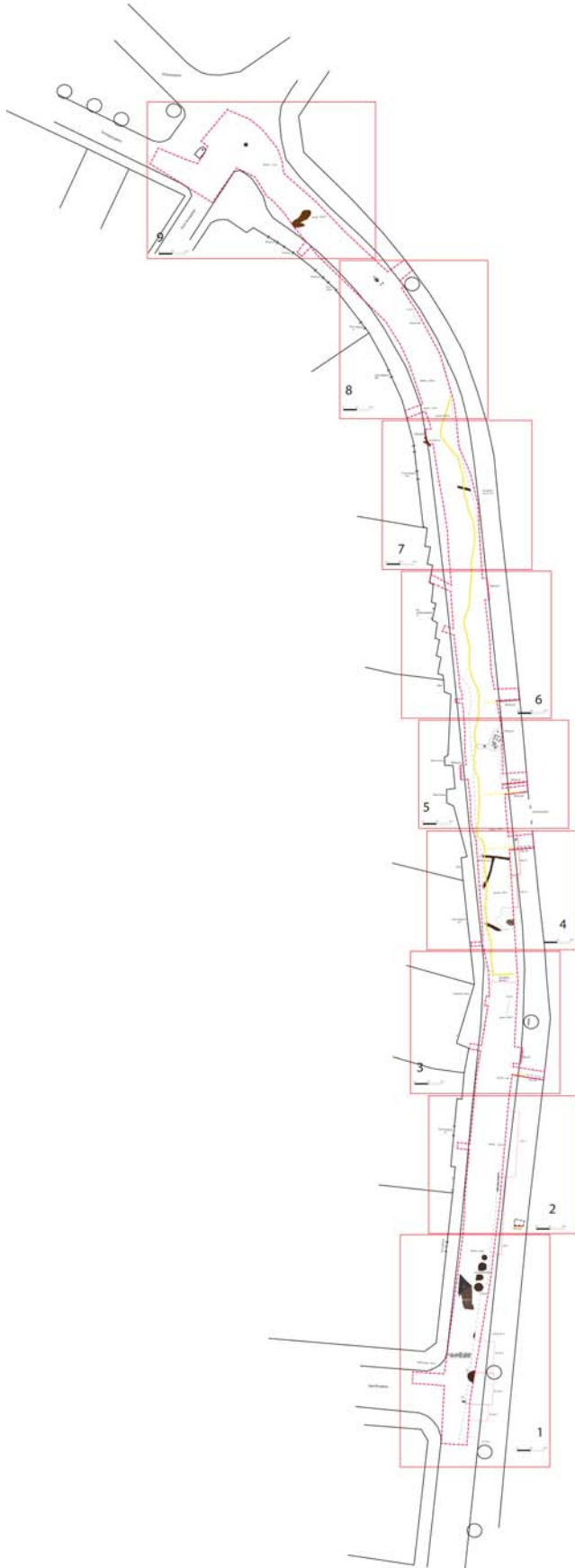
Lilla Råby

I området för Södra Esplanaden/Dammgården dokumenterades vallgravens norra kant samt fyllningar i samband med fjärrvärmearbeten år 2011. Ett grått lerigt kulturlager med torvinslag tolkades som avsatta massor då vallgraven stått öppen (Guldåker 2015 s 25).

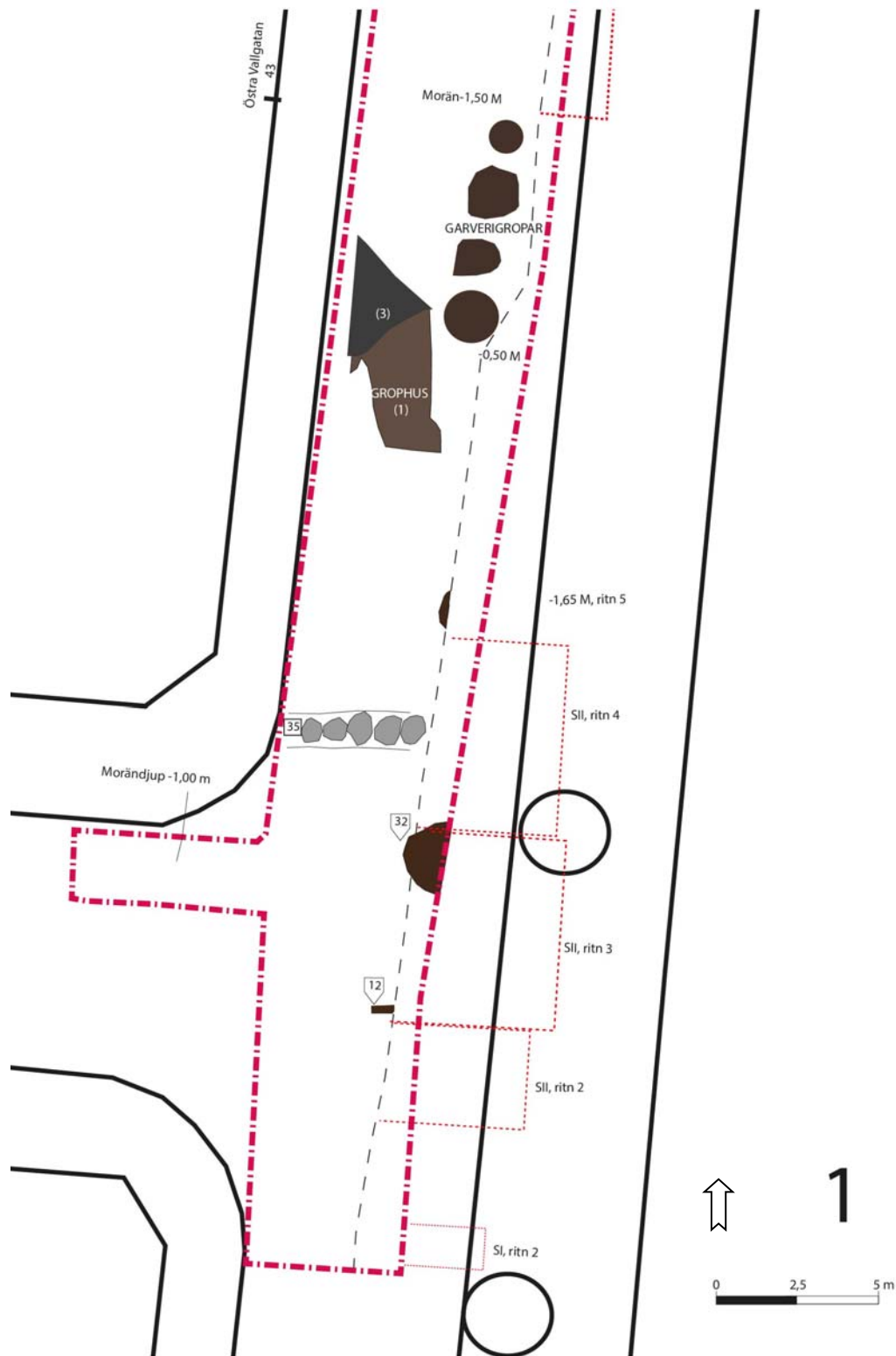
Genomförande och resultat

I samband med nya avlopps- och vattenledningar samt nya serviser genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning längs Östra Vallgatan i Lund. En sträcka på cirka 271,00 löpmeter berördes vilket omfattade cirka 1222,00 m² och med en volym av cirka 3244,00 m³, vilket även inkluderar flertalet serviser för att koppla på avloppsrör både västerut och österut. Markingreppet omfattade området för stadens vall och delvis vallgrav i området där serviser gick österut. I princip täcktes hela gatans bredd av schaktet där den äldre avloppsledningen lokaliserades på cirka 3,00 m djup, och där en ny och större ledning lades öster om den gamla. Djupschaktet blev därmed cirka 3,00 m brett plus att kanterna släntades något. En ny vattenledning förlades på den västra sidan av schaktet på ett djup av 1,20 m, vilket innebär att vattenledningen kom att vila på en cirka 1,00 m bred klack. Under hela sträckan återfylldes schaktet så långt det var möjligt med befintliga massor som grävts upp, vilket ska bidra till att de omkringliggande kulturlagren inte torkas ut mer än nödvändigt.

I norr påträffades morännivån på ett djup av cirka 0,70 m och i de södra delarna av schaktet på ett djup av cirka 1,20 m. På grund av relativt kraftiga avröjningar i området, troligen för att jämna ut ytan där den forna stadsvallen låg, ligger 1800-talets bärlager för den gamla kullerstensvägen direkt ovanpå foten av den medeltida stadsvallen, på stora delar av undersökningsytan. För att denna cirka 271,00 m långa sträcka ska bli mer överskådlig i rapporten är den uppdelad i 9 delområden som presenteras från söder till norr vilket också är den kronologiska ordningen för schaktningsarbetet.

Figur 14. Översikt över schaktningsområdet på Östra Vallgatan. Då ytan är så omfattande delas ytan upp i 9 olika delområden som diskuteras vidare i rapporten.

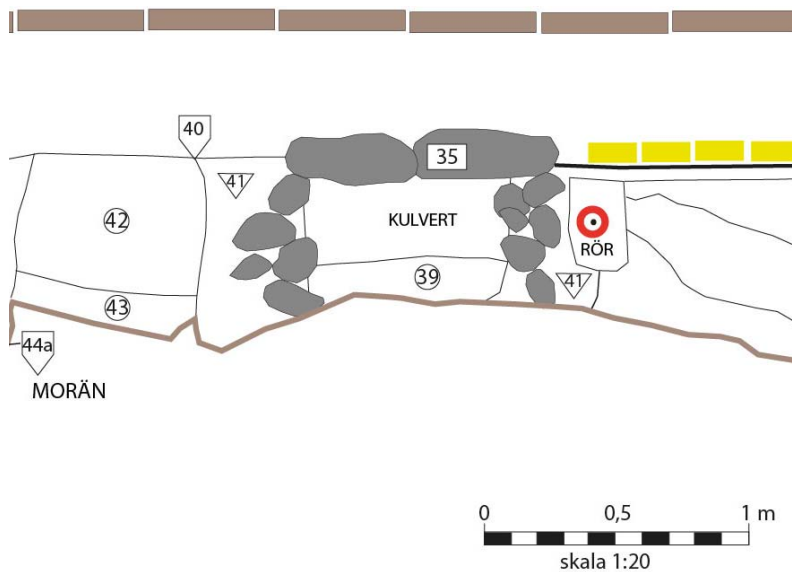

Figur 15. Delområde 1. Korsningen Agardhsgatan/Östra Vallgatan.

Delområde 1

I området för delområde 1 påbörjades schaktningsarbetena i slutet av november år 2014. Sentida lämningar som påträffats är bland annat stora planteringsgropar från när Östra Vallgatan hade en kortare period som promenad/boulevard under 1800-talets slut. Befintliga kvarvarande träd står i enkelrad längs med gatan, och gropar efter en parallell trädrad påträffades längre västerut i gatan (figur 15).

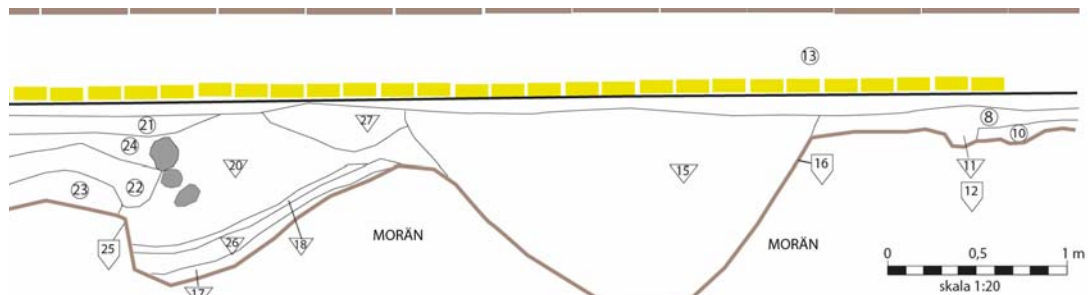
Inslag med tidigmodern datering fanns i form av en stenkulvert som löpte i östvästlig riktning (figur 15, nr 35). Kulverten daterades till 1700-talet och har sannolikt fungerat som avvattnings från staden och Östra Vallgatan västerut till vallgraven i öster. Konstruktionen var uppförd ovanpå moränleran som påträffades på ett djup av cirka 1,10 m (figur 16). Området är dock hårt avröjt i samband med Östra Vallgatans breddning, då vallen togs bort under 1800-talet. Vid kulverten fanns stenar packade i lera på sidorna samt block i olika storlekar (figur 16). Längst upp fanns stora stenblock som lock. Liknande kulvertkonstruktioner har tidigare påträffats i närheten av Sankt Peters Klosterkyrka på västra sidan av staden och kulverten där tolkades som ett dräneringssystem för området (Kulturens LA-arkiv).

Figur 16. Del av östra sektion, ritning 4 (bilaga 1). Stenkulverten (35) från 1700-talet i tvärsnitt.

Figur 17. Stenkulvert från 1700-talet över Östra Vallgatan strax norr om korsningen Agardhsgatan/Östra Vallgatan. Fotografiet taget från öster.

Figur 18. Del av östra sektion i delområde 1, ritning 3. Gropssystem (25 och 16) samt indikationer på reglerad tomtmark i området i form av en tomträna (12) (Bilaga 1).

Flera nedgrävningar med blandad fyllning påträffades i den östra sektionen med medeltida datering (figur 18). En stor nedgrävning (16) innehöll mängder av djurben. De tolkades vara avfall från närbelägen slakteriverksamhet, främst av nötdjur, varav en stor mängd kohorn. En äldre nedgrävning (25) som troligen utgjort platsen för kalksläckning dokumenterades norr om slakteriavfallet, ovanpå denna, eller snarare i anslutning till den igenfyllda platsen för kalksläckning, påträffades ett tjockt lergolv (22), vilket tyder på att

en byggnad funnits på platsen, möjligen en ekonomibygnad, där en del av verksamheten kunde skötas under tak.

Att området varit tomtreglerat under tidig medeltid är antytt av en tomträna (12) (figur 15 och 18). I området för tomtränan framkom moränleran endast på ett djup av 0,80 m och området förefaller hårt avröjt under 1900-talet, då dagens gata med bärlager placerades direkt ovanpå tidigmedeltida kulturlager. Efter vallens borttagande under 1800-talet utjämnades troligen stora delar av Östra Vallgatan, varpå kopplingen mellan utvecklingen efter tidig medeltid och framåt uttraderades.

Ett äldre markhorisontlager (8) framkom, cirka 0,15 m tjockt, ovanpå moränleran, även innehållande östersjökeramik. Ett makrofossilprov gav resultatet att fläderbärskärnor förekom, från äkta fläder, samt bröd- och kubbvete, vilket indikerar odling (prov 13, bilaga 3). Tomtränan (12) hade en fyllning snarlik det äldre markhorisontlagret, men rännan var nedgrävd till skillnad till det plana markhorisontlagret. Detta tyder på att rännan tidigare stått öppen som ett dike, men med tiden fyllts igen med omkringliggande kulturlager, möjligen är det en indikation på sammanslagning av tomtmark. Motsvarande karaktär på det äldre markhorisontlagret och tidigmedeltida tomtrännor vars fyllning inte kunde särskiljas påträffades även längre norrut (delområde 4 och 7).

Ett grophus påträffades och konturerna av det noterades vid ett djup av 1,35 m, och med botten på ett djup av 2,20 m. I botten av grophuset fanns ett golvlager av brungrå lera, med innehåll av djurben och träkol. Ett makrofossilprov (Prov 11, bilaga 3) visar på djurbenfragment och fiskfjäll, vilket tyder på att grophuset använts för beredning av mat eller förvaring. Där fanns också bevarat oförkolnat material med mängder av fläderkärnor (*Sabucus nigra*), vilket enligt Jens Heimdahl tyder på spår av förvaring eller att fläderbär preparerats i grophuset. Fläder betraktades förr som ett husapotek då både blomman och bäret kunde nyttjas till mångskiftande ting, framför allt till mat och dryck, men även andra användningsområden. Blommorna kunde brukas som svettmedel och av bären tillagades flädermos. Då fläderbären mognade kunde de användas för färgning av tyger och garner (Virtuella floran <http://linnaeus.nrm.se/flora/di/caprifolia/sambu/sambnig.html> 2015-12-18). I grophuset fanns även förekomst av en stor andel vitplister *Lamium album* som mestadels uppträder i kulturpåverkade områden i närheten av hus och gårdar. Användningsområde för vitplister finns noterat i skriftliga källor från år 1517 som läkeväxt för att bota migrän "*Den som blir freneticus det är galen och spyr av kraftig huvudvärk, då skall han...göra lut av bönonne och malyrtenne och av döda nätla som har vita blommor och sjuda det och två huvudet i det varma.*" (Larsson 2010 s 127f).

I nordöstra delen av delområde 1 påträffades även fyra rundade gropar på rad i nordsydlig orientering (figur 15). Tolkningen av dessa är att det kan röra sig om garverigropar som fyllts igen. Möjligen kan dessa kopplas ihop med slaktavfallet som påträffades i södra delen av delområde 1 (figur 15).

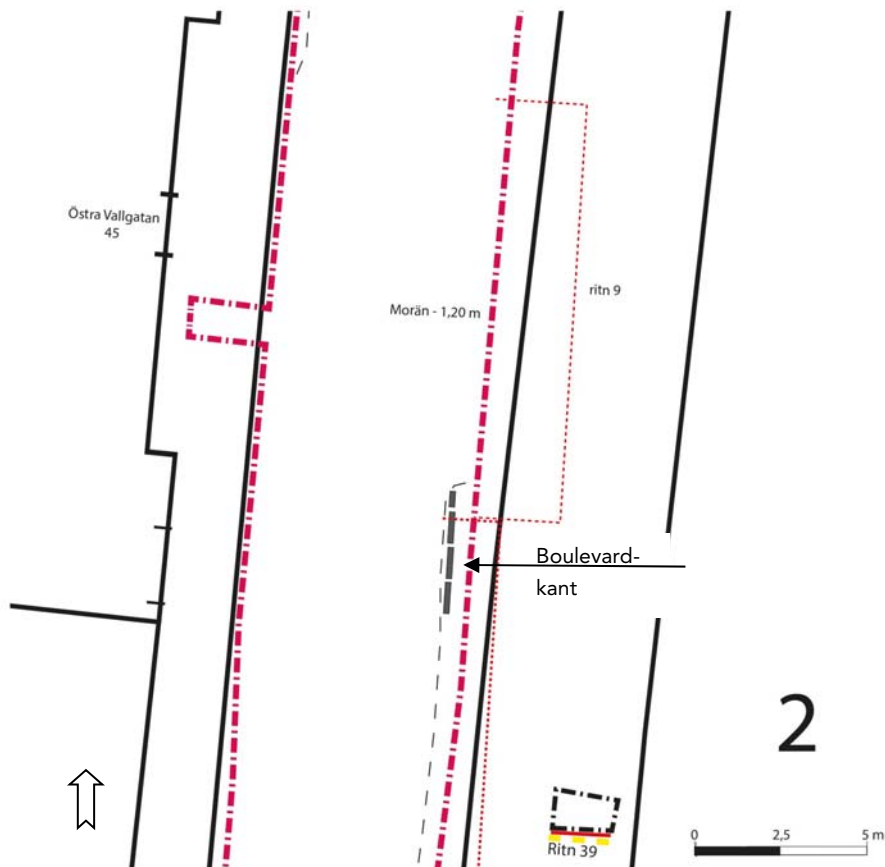

Figur 19.

Ovan: Påträffade fröer i prov 11 av bland annat fläder *Sambucus nigra*. Fotografi Kulturen.

Nedan: Påträffade fröer i prov 11 av bland annat vitplister *Lamium album*. Fotografi Kulturen.

Figur 20. Delområde 2. Trottoarkantsten från den tidigare bredare boulevarden fanns närvarande inom undersökningsområdet.

Delområde 2

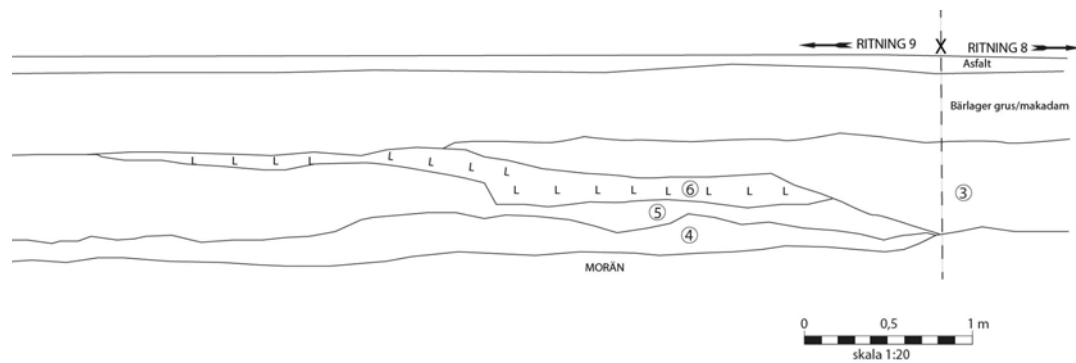
Inga nedgrävningar framkom i moränleran på delområde 2. Ett mindre servisschakt grävdes i östra trottoaren, vilket uppvisade lämningar efter stadsvallen på ett djup av 0,30-1,00 m. Under vallen framkom en äldre markhorisont, cirka 0,20 m och därunder moränlera på ett djup av 1,30 m (ritn 39, Kulturens LA-arkiv).

Den östra sektionen uppvisade endast ett fåtal indikationer på medeltida aktiviteter. Fram till ritning 9 bestod sektionen huvudsakligen av ett odlingslager, vilket troligen var jordförbättring till träden som funnits på den östra sidan ända fram till breddningen av gatan under tidigt 1900-tal (figur 20). Moränlera påträffades på ett djup av 1,10 -1,50 m.

Från ritning 9 och cirka 4,00 m norrut framkom ett lerlager i sektionen, som sannolikt kan ha utgjort ett lergolv. De första två metrarna av lergolvet utgjordes av ett cirka 0,20 m tjockt lerlager med inslag av bruna prickar. På resterande två meter norrut var lergolvet betydligt tunnare och med ett halvt trappstegs försänkning, vilket skulle kunna betyda att det funnits ett grophus med ingång och nedsänkt rum (figur 20-21).

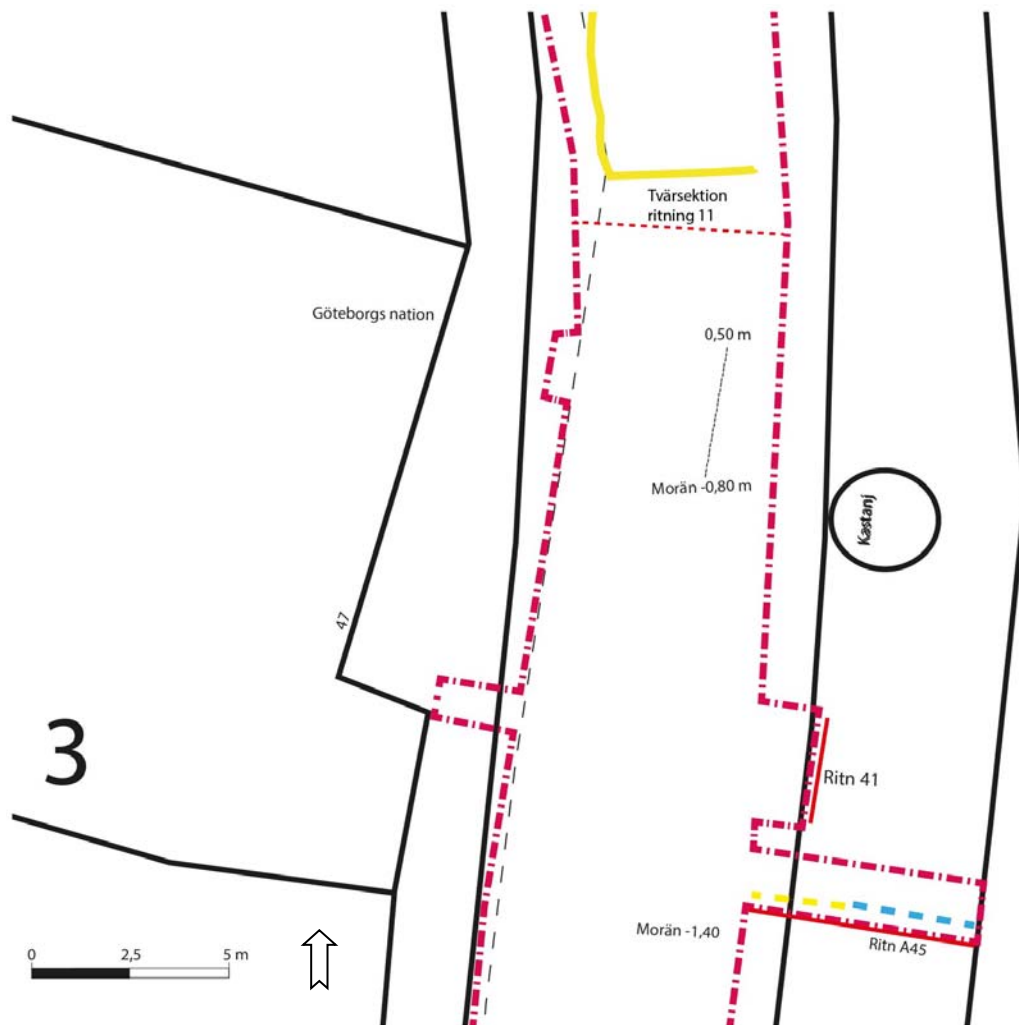
Två äldre markhorisonter kunde urskiljas stratigrafiskt under grophuset och makrofossilprover togs för att jämföra områdets utveckling över tid (Prov 9 och 10, bilaga 3). Enligt Jens Heimdahl är materialet i markhorisontlagren magra, men spår av

köksavfall finns i samtliga prover, i form av förkolnad säd, fisk eller djurbenfragment. Det förekommer också spår av fläderkärnor. Antingen har jorden gödslats med köksavfall eller så har det funnits ett kök i närheten där köksavfall trampats ned. Spår av havre finns också i det äldsta markhorisontprovet (Prov 9, kontext 4, bilaga 3).

Figur 21. Ritning 9. Bilaga 1.

Kulturlager 6 motsvarar ett lergolv i nedgången till ett grophus. Kulturlager 3 är igenfyllningslagret då grophuset togs ur bruk. Kulturlager 4 och 5 motsvarar äldre markhorisonter.

Figur 22. Delområde 3. Gul heldragen linje är stadsvallens utbredning då den påträffades. Streckad gul linje är där den påträffades i sektion och blå streckad linje är vallgraven i sektion.

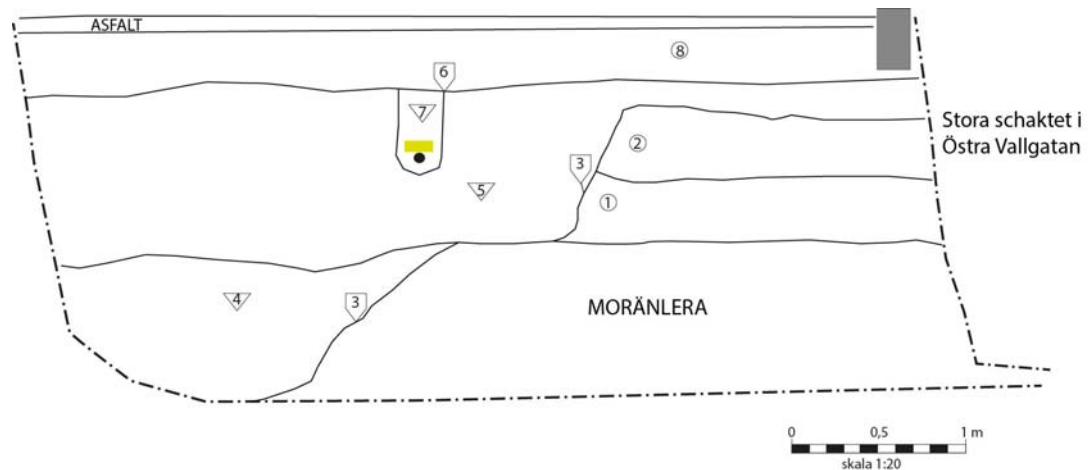
Delområde 3

I delområde 3 var det tydligt att området i ett tidigt skede legat i en sluttning då moränlerans djup i södra delen låg på en nivå av 1,40 m, för att i norr stiga till 0,50 m under dagens marknivå. Intressant är också att stadsvallen på platsen för dagens gata kunde följas under en lång sträcka från norra partierna. Bredden på vallen tycks ha varit cirka 6 m bred, men formen var inte helt rak utan böljade fram, vilket syns tydligt i delområde 4 (figur 24).

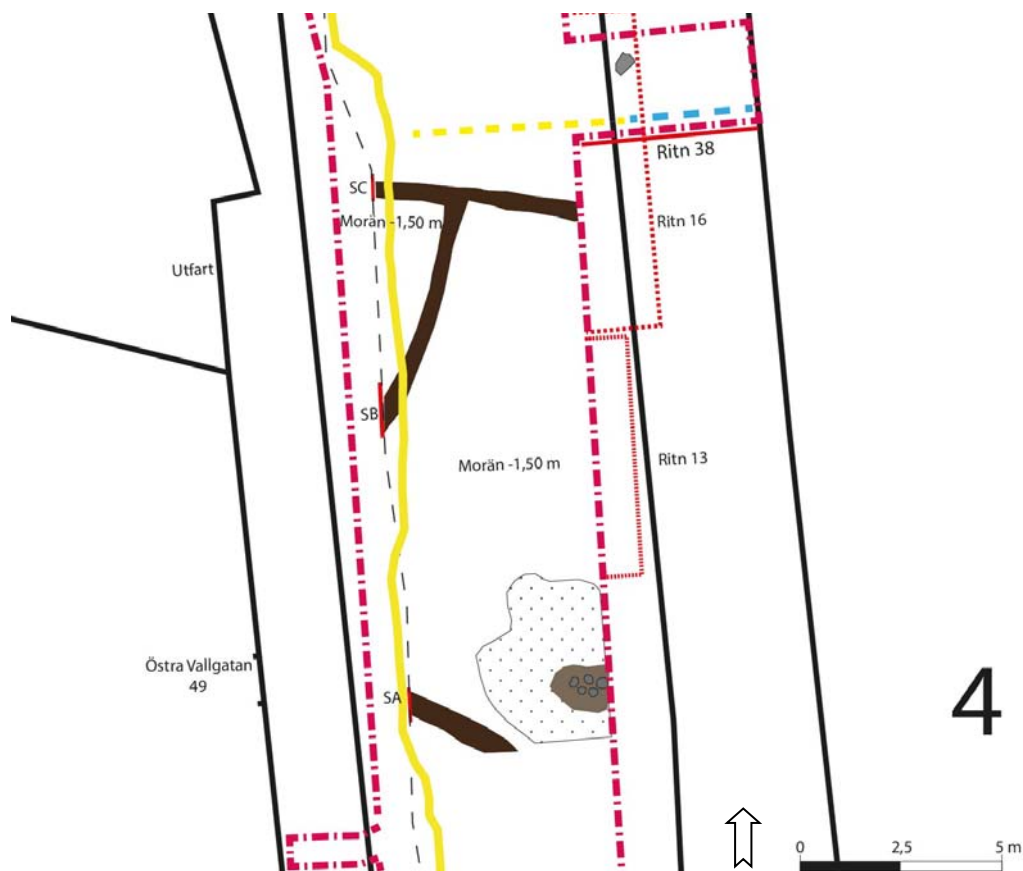
En utvidgning av schaktet, för en servis i trottoaren öster om Östra Vallgatan fram till Botaniska trädgårdens staket, medförde att övergången mellan stadsvallen och vallgraven kunde dokumenteras i sektion (figur 23). Sektionen uppvisade liknande kulturlagerföljder och nedgrävningskant som var trappstegsformad som Ragnar Blomqvist dokumenterade år 1934 då ett område av vall och vallgrav dokumenterades i närheten av Mejeriet i södra Lund (figur 12).

Vallen dokumenterades på ett djup av 0,70-0,85 m, vilket tyder på att den blivit kraftigt avröjd. Ett äldre markhorisontlager följde därunder till ett djup av 1,00 m, där moränleran vidtog. Ingen kant mot vallgraven påträffade då ett äldre schakt för avlopp hade skurit området (figur 22).

Vallen dokumenterades även under asfalt och bärlager på ett djup av 0,50 m. I den gula moränleran förekom viss inblandning av brun lera vilket kan betyda att rensning av vallgrav förekommit som medförde sammanblandning av moränlera och bottensediment. Vallen kunde dokumenteras ner till ett djup av 1,10 m där ett äldre markhorisontlager vidtog ned till 1,50 m (figur 23).

Figur 23. Ritning A45 södra sektion. Kulturlager 1 är den äldre markhorisont som vallgraven är nedgrävd igenom (3). Kulturlager 2 motsvarar moränleran som kastades upp vid vallgravsgrävningen och som sedan utgjorde vallfoten. Kulturlager 4 är motsvarar igenfyllning av vallgraven då den togs ur bruk. Bilaga 1.

Figur 24. Delområde 4. Prickat område är en hårdgjord yta av flintsten med härdområde av stenar (Prov 7). Flera tomtrännor framkom, tomtrännorna 5A, 5B och 5C. Gul heldragen linje är stadsvallens utbredning då den påträffades. Streckad gul linje är där den påträffades i sektion samt i plan. Blå streckad linje är vallgraven i sektion.

Delområde 4

I delområde 4 påträffades vällen längs med hela sträckan, med skillnad mellan den västra och den östra sidan. I väst framkommer vällen på ett djup av 0,80 m och avtar vid 1,00 m, medan den i öster framkommer vid 0,80 m och försvinner vid 1,60 m på vissa partier (figur 24). Markhorisonten under vällen var i den östra delen endast cirka 0,30 m tjockt. Området mot staden ligger således topografiskt högre i förhållande till vallgraven.

Moränleran, som i delområde 3 påträffades på ett djup av som högst 0,50 m viker åter igen ner till ett djup av cirka 1,50 till 1,80 m i nordöstra området (figur 24).

Den äldre markhorisonten under vällen dolde flera strukturer i moränleran vilka tyder på tomtreglering i området. Mellan tomtrännor var ytan cirka 13,00 m vilket kan indikera storleken på en av tomterna. Ett område med en hårdgjord yta, i form av små flintstenar nedtryckta i moränleran, dokumenterades inom den ena tomten. Ytan var cirka 4,00 x

3,00 m, men det var skuret av schaktkanten i öst. En härd med stenar dokumenterades centralt på den tidigare nämnda hårdgjorda ytan (figur 25). Prov 7 som togs i härden innehöll mängder med träkol, men annars bara förkolnade örtfragment som inte kunde identifieras. Enligt Jens Heimdahl tyder örtfragmenten på att det troligen rör sig om låga temperaturer och stillsam förbränning (bilaga 3). Placeringen av den hårdgjorda ytan samt härden tyder på en äldre tomt som troligen kan dateras till tidig medeltid, då den påträffades under det markhorizontlager, som i sin tur framkom under stadsvallen som i skriftliga källor daterats till 1100-tal (Andrén 1980).

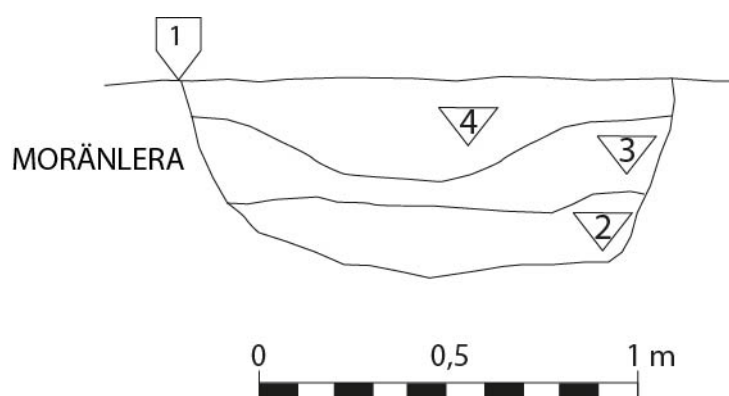
Figur 25. Härd i moränlera inom delområde 4, samt hårdgjord yta av små flintstenar. Prov 7 indikerar att det rör sig om en härd lämplig för matlagning (bilaga 3). Fotografi från väster.

Figur 26. Tomträna 5A i delområde 4. Rännan var 0,45 m djup och cirka 1,00 m bred. Fotografi från öster.

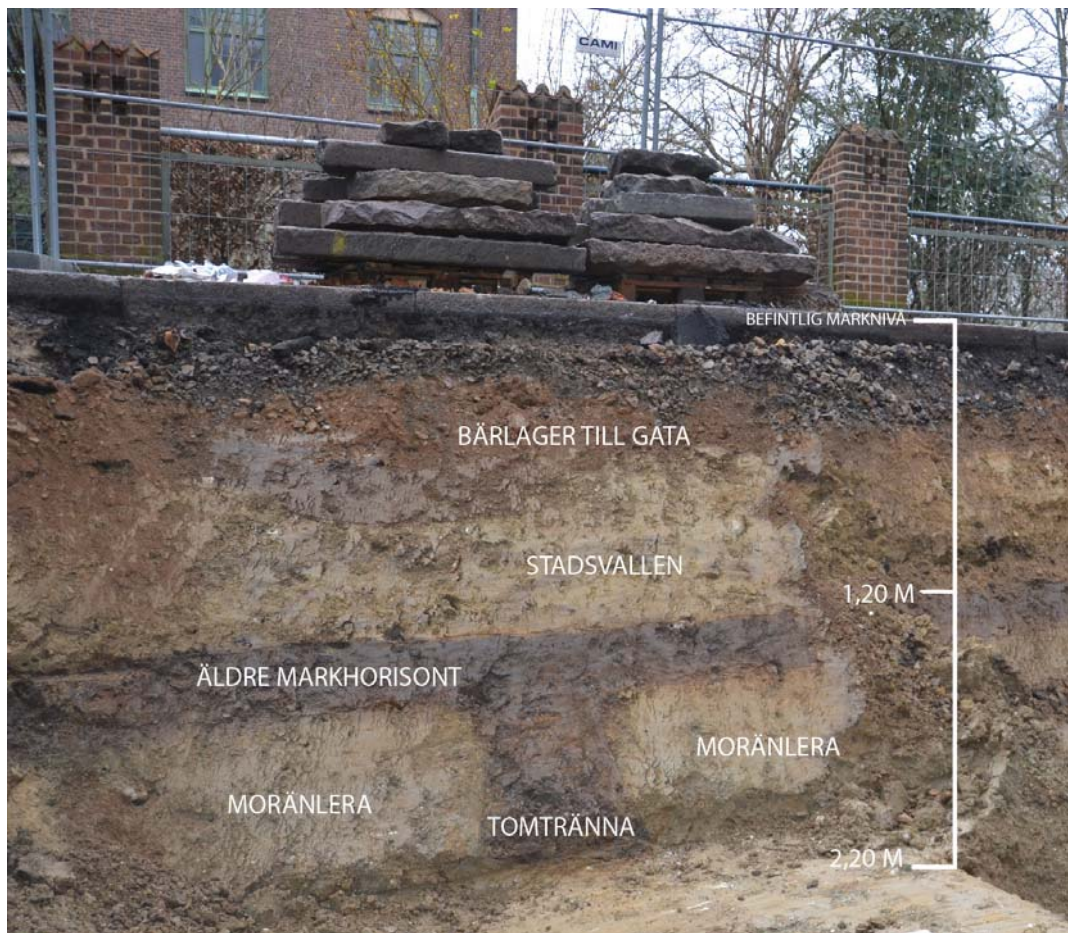
Prov 6, i övre delen av fyllningen till tomträna 5A, som påträffades på ett djup av 1,50 m; delområde 4, innehöll spår av köksavfall i form av förkolnad säd. Rännan löpte i svag nordvästlig – sydöstlig orientering, och den hängde tydligt samman med tomtrännor norrut (5B och 5C, figur 24, 26). Rännan var 0,45 m djup och cirka 1,00 m bred. Ingen stratigrafi kunde dokumenteras i rännan, utan det äldre markhorisontlagret som legat ovanpå utgjorde rännans fyllning. Detta tyder på att rännan först stod öppen som ett dike, för att avslutningsvis fyllas igen, vilket sannolikt indikerar sammanslagning av flera tomter. I botten på rännan togs prov 5 som innehöll spår av köksavfall i form av förkolnad säd, samt ben- och fiskrester från bland annat sill (Prov 5, bilaga 3). Storleks- och utseendemässigt kan tomträna 5A likställas med tomträna 5B, och de kan vara grävda samtidigt (figur 26, 27). Tomträna 5C har till skillnad från de övriga rännorna en mindre bredd, och bottenutformningen var mer konformad än de övriga (figur 28).

Tomträna 5B, som var nedgrävd i moränleran och som löpte i sydvästlig-nordöstlig riktning, hade en bredd av 1,30 m och ett djup av 0,50 m (figur 27). Botten på rännan var relativt plan med svag rundning. En stratigrafisk sekvens i form av tre olika kulturlager påträffades i rännan. Det primära fyllningslagret innehöll köksavfall i form av förkolnad säd (prov 3, kontext 2, bilaga 3). Djurbensfragment från däggdjur/fågel förekom likaså.

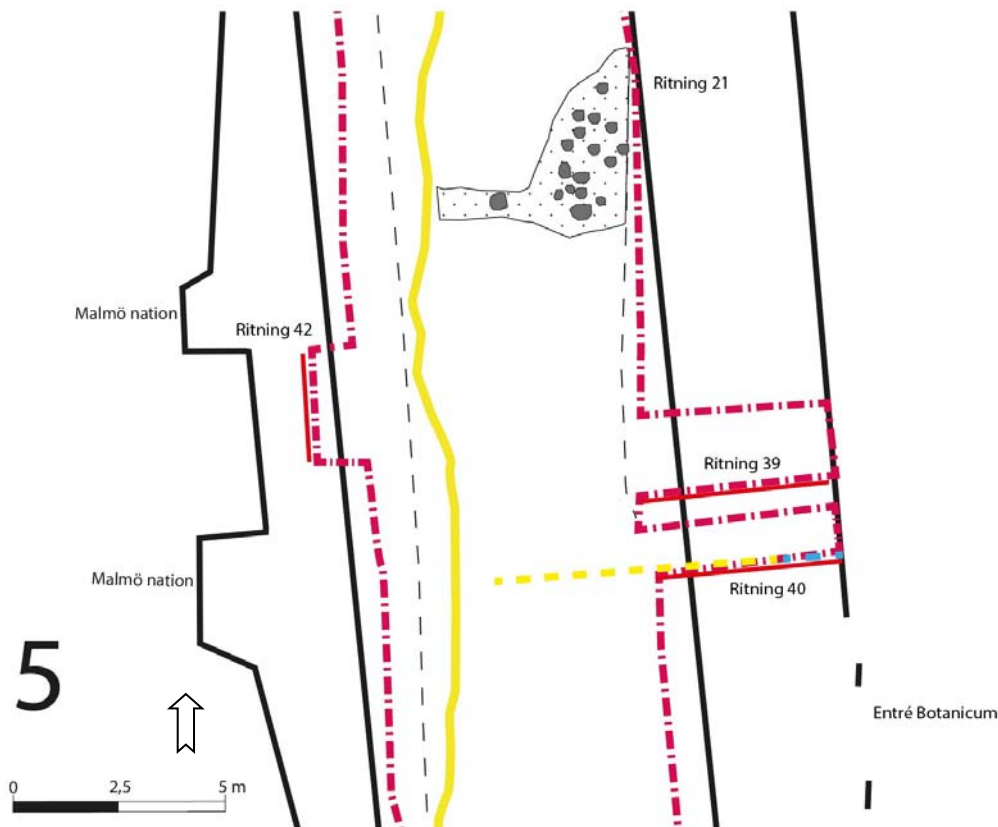

Figur 27. Sektion av tomträna 5B. Bilaga 1. (1) markerar var nedgrävningskanten för tomtränan var ner i moränleran. Kulturlager (2) och (3) visar på ackumulerat fyllnadslager då tomtränan var i bruk och omkringliggande material efterhand föstes ner i den öppna tomtränan. Fyllningslager (4) motsvarar en igenläggning av tomtränan, troligen på grund av hopsplagna tomtmarker.

Tomträna 5C, var nedgrävd i moränleran och löpte i västlig-östlig riktning. Den hade en bredd av 0,70 m och ett djup av 0,45 m, vilket skiljer sig ifrån de övriga rännornas utformning (figur 24, 28). Tomträna 5B bildar stammen på ett "T" och anlöper därmed tomträna 5C, som utgör taket i "t:et" (figur 28). I plan är det därmed delar av två tomter som dokumenterats väster och öster om tomträna 5B. Tyvärr gick det inte att avgöra vilken av tomtrännorna som var äldst då stratigrafin var otydlig och mycket nedbruten i området. I öster uppvisade tomträna 5C en annan utformning med en bredd av 0,60 m, ett djup av 0,60 m och platt botten. Ett lager träkol fanns längst ner på botten (figur 28).

Figur 28. Tomträna 5C på östra sidan i förhållande till dagens marknivå. Fotografiet taget från nordväst.

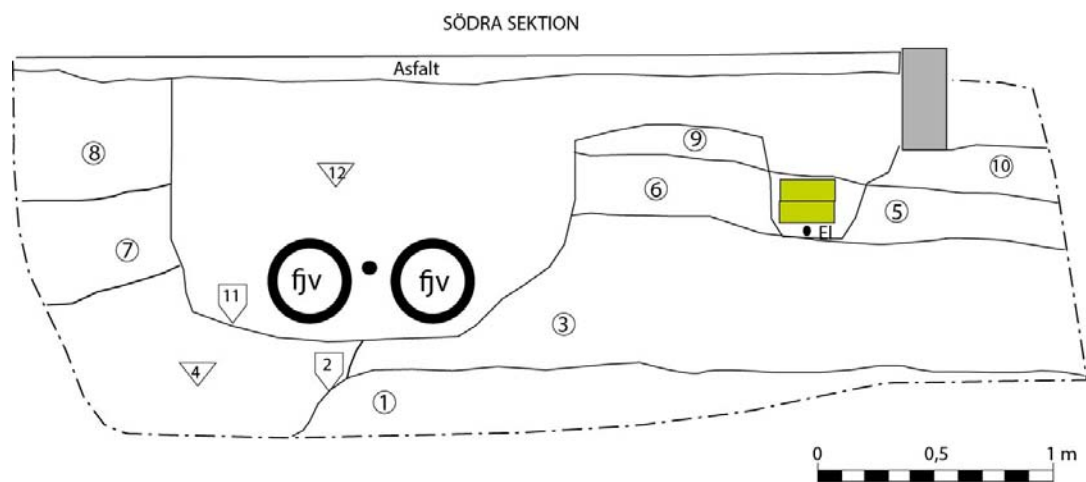
Figur 29. Delområde 5. Gul heldragen linje är stadsvallens utbredning. Streckad gul linje är där den påträffades i plan och sektion. Blå streckad linje är vallgraven i sektion. Den prickiga ytan är en trolig stenkista.

Delområde 5

Stadsvallen påträffades längs hela sträckan av delområde 5. I ett område i trottoaren på östra sidan om gatan dokumenterades en sektion där vallen övergick i vallgrav (figur 29). På ett djup av 0,60 m påträffades vallen med en bevarad tjocklek av 0,60 m (figur 30, kontext 3). En äldre markhorisont dokumenterades under vallresten på ett djup av 1,30 – 1,50 m. Moränleran påträffades inte.

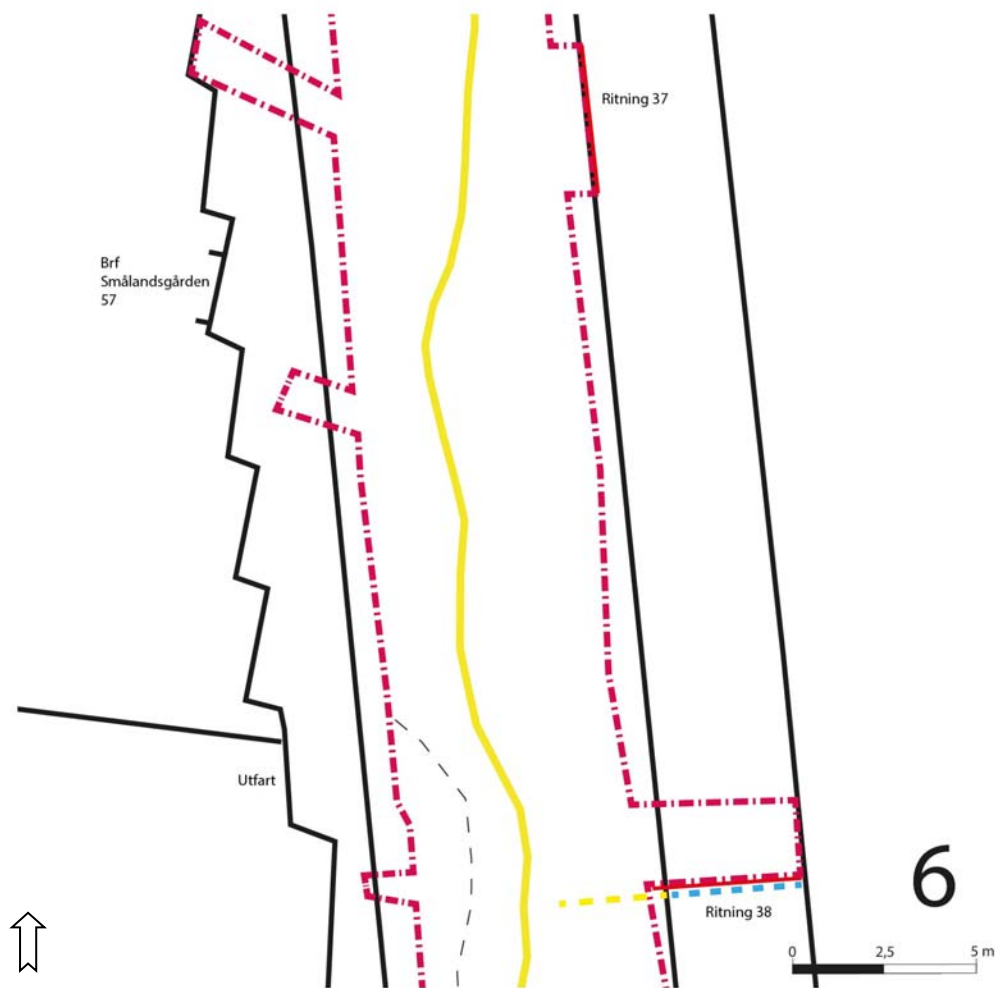
Ett område i den norra delen av ytan, utgörs av en 4,00 m bred nedgrävning i moränen med en utlöpare i väst, en knapp 1,00 m bred ränna som fyllts med poröst grus och sten. I sektion syns det tydligt att det är en nedgrävning med tidig datering, då det äldre markhorisontlagret täcker fyllningen av rännan (bilaga 1, ritning 20). Troligen rör det sig om en dränering eller stenkista som avvattnade delar av staden.

På västra sidan om gatan vid påträffades keramik av typen yngre rödgods i ett kulturlager som tolkades vara ett fyllnadslager (figur 29, ritn 42, fyndnr 13, bilaga 2).

Figur 30. Södra sektion, ritning 40. Bilaga 1.

(1) motsvarar den äldre markhorisonten som vallgraven grävdes ner igenom och nedgrävningskanten till vallgraven motsvarar (2). Kulturlager (3) är den uppkastade moränleran som också kom att utgöra vallfoten. Kulturlager (4) motsvarar fyllningslager då vallgraven inte längre var i bruk och då den lades igen. I samband med detta togs merparten av vällen bort och jämnades till (kulturlager 5 och 6).

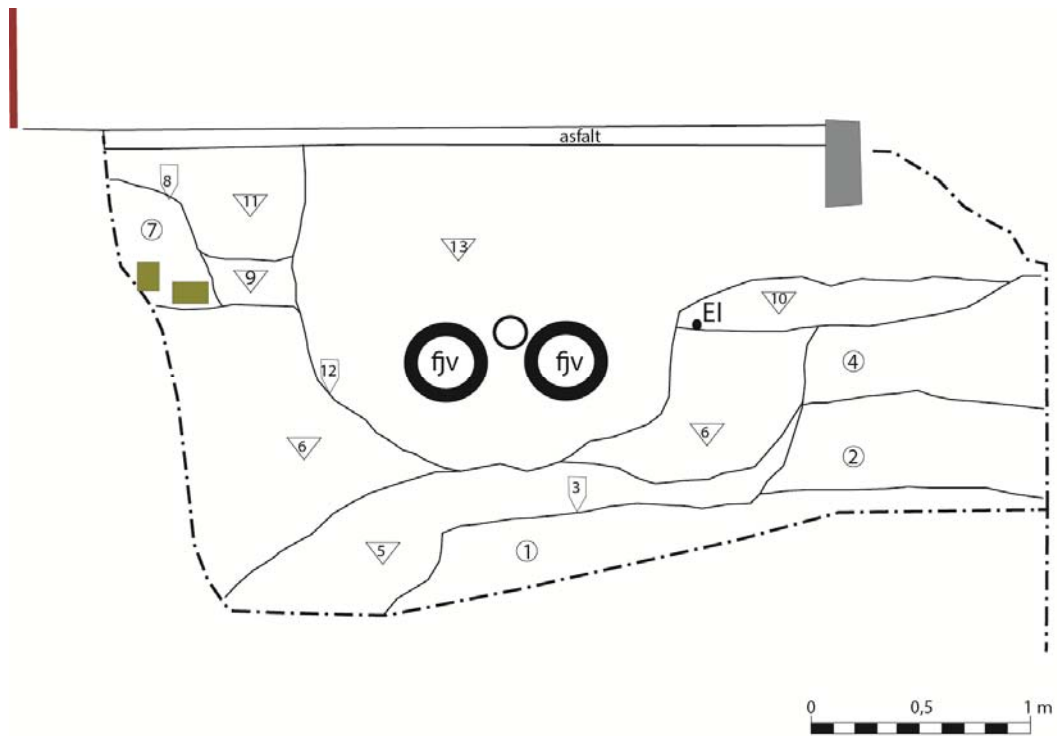

Figur 31. Delområde 6. Gul heldragen linje är stadsvallens påträffade utbredning. Streckad gul linje är där den påträffades i sektion samt i plan. Blå streckad linje är vallgraven i sektion.

Delområde 6

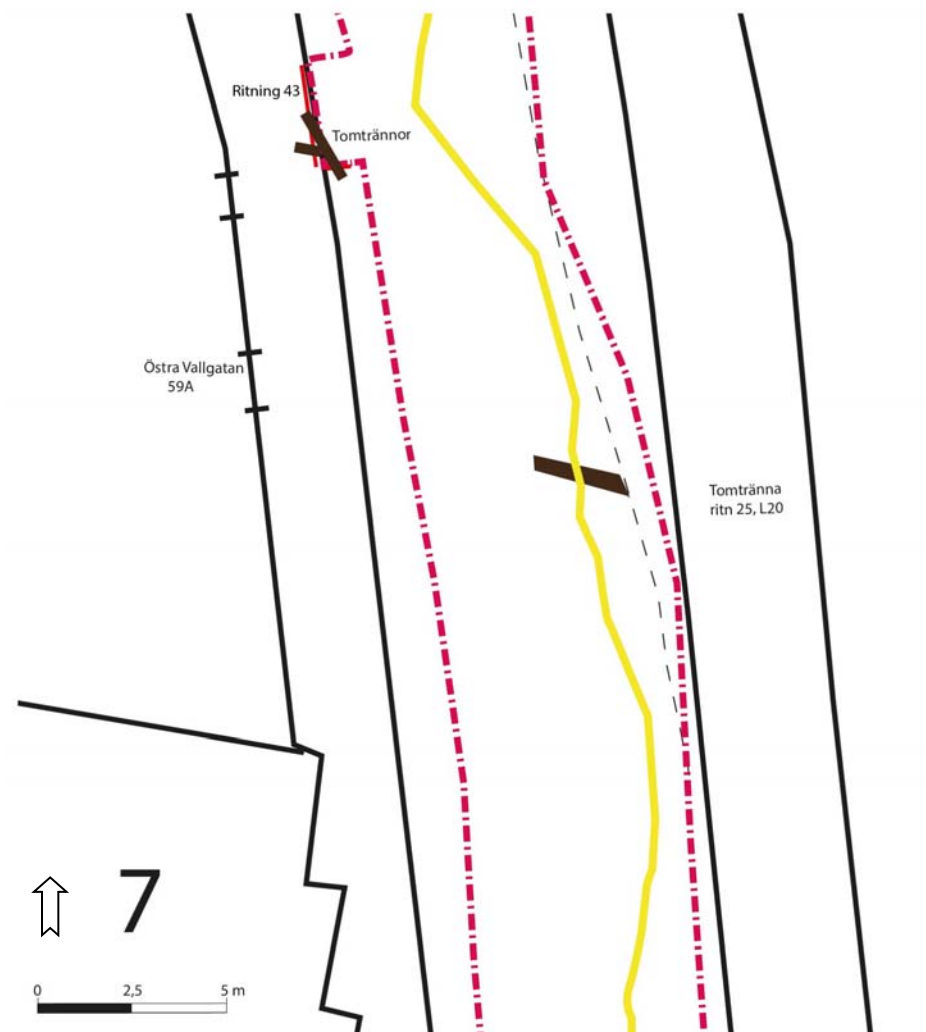
Lämningar av stadsvallen påträffades längs hela sträckan av delområde 6. I ett område i trottoaren på östra sidan om gatan dokumenterades en sektion där vallen övergick i vallgraven (ritning 38, figur 31, 32). På ett djup av 0,70 m påträffades vallfoten med en tjocklek av 0,60 m (figur 32, kontext 3). En äldre markhorisont dokumenterades under vallen på ett djup av 1,30 – 1,50 m. Moränleran påträffades på ett djup av 1,65 m i område för ritn 38 (figur 31; figur 32, kontext 1).

I område för ritn 37 påträffades vallen på ett djup av 0,70 m och under den en äldre markhorisont på 1,20-1,40 m djup (figur 31). Därefter påträffades moränleran på ett djup av 1,40 m.

Figur 32. Södra sektion, ritning 38. Bilaga 1.

Kulturlager (1) motsvarar moränleran och (3) utgör nedgrävningskanten för vallgraven. Moränleran som grävdes upp kastades upp ovanpå den äldre markhorisonten, (2), för att bilda grunden för vallen (4). Då vallgraven var i bruk ackumulerades sediment i vallgraven vilket motsvara kulturlager (5). Då vallgraven togs ur bruk fylldes den igen med kulturlager (6).

Figur 33. Delområde 7. Tomtrännor på den västra och östra sidan av gatan markerade med bruna linjer. På västra sidan är orienteringen på tomtrännor endast uppskattad då de endast dokumenterades i sektion. Gul heldragen linje är stadsvallens påträffade utbredning.

Delområde 7

Rester av stadsvallen påträffades längs med hela sträckan av delområde 7, men med en förskjutning österut (figur 33). På ett djup av 0,60 m kunde vallfoten dokumenteras, men försvann vid ett djup av cirka 0,90 m.

En äldre markhorisont påträffades under vallfoten men endast cirka 0,10 m tjock, därefter vidtog moränleran. Morännivån centralt i delområde 7 framkom på 1,00 m djup, längst ner i söder påträffades moränen på 2,00 m. I norra delen av området dokumenterades moränen på en nivå av 1,10 m. Intressant i sammanhanget är att det finns ett stort glapp i förekomsten av tomtrännor mellan delområde 4 och delområde 7 (figur 33).

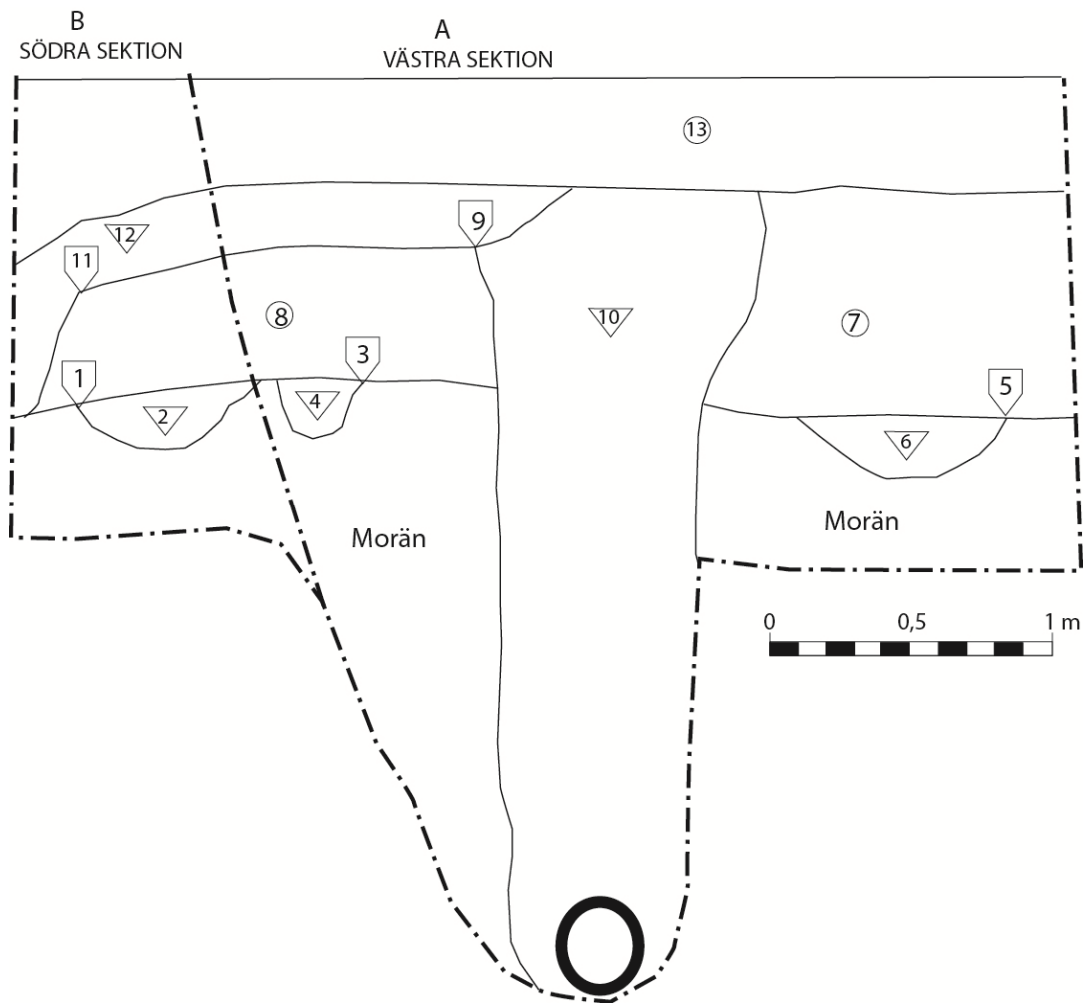
Tomtrännen i östra sektion dokumenterades med en bredd av 0,80 m och ett djup av 0,40 m. Ett makrofossilprov togs vilket var magert, endast lite förkolnade pinnar/kvistar/ris framkom (prov 1, bilaga 3).

På den västra sidan i området framkom en tomträna i södra sektionen som uppvisade en bredd av 0,60 m och ett djup av 0,20 m. Troligen är det samma tomträna i den västra sektionen som fortsätter in i sektion, och rännan skulle då ha en lite sned nordsydlig orientering i plan (figur 33).

En mindre nedgrävning i västra sektionen är tolkad som en mindre tomträna, men det skulle även kunna vara ett stolphål (figur 35, kontext 3).

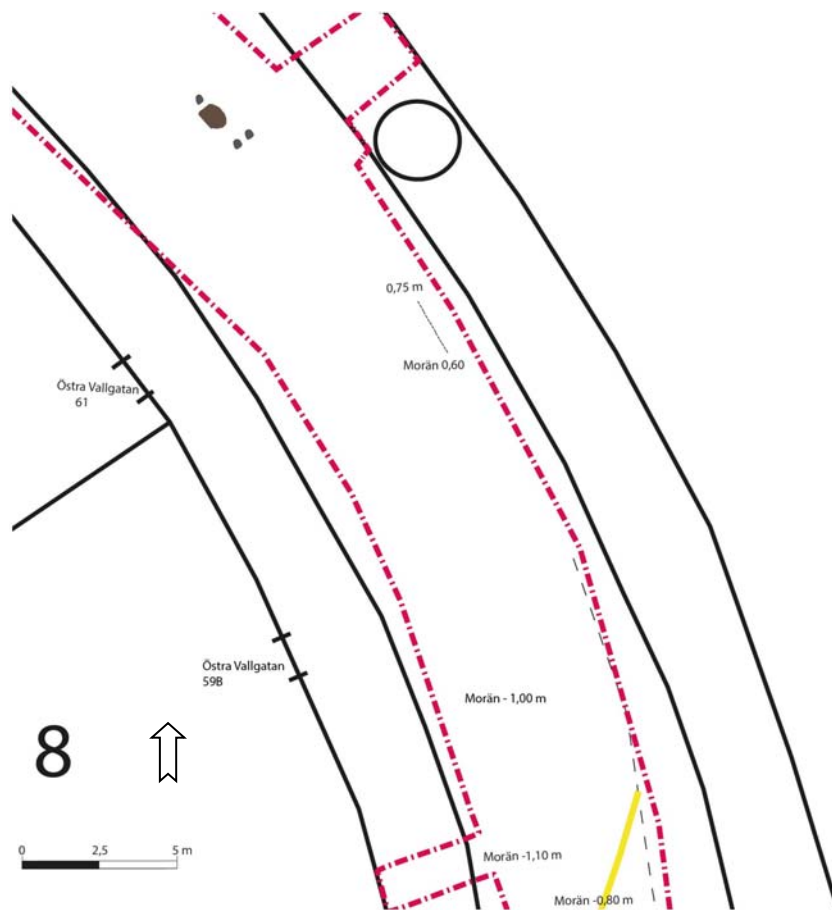

Figur 34. Delområde 7, tomtrännor i västra och södra sektionen markerade med grön linje. Fotografiet taget från sydöst.

Figur 35. Södra och västra sektion delområde 7. Bilaga 1.

Flera tomtrännor framkom i sektion, (1), (3) och (5), och platsen tycks ha varit en knutpunkt där flera rännor gick samman. Troligen är tomträna (1) och (5) densamma men uppfångade i olika sektioner i söder och i väster.

Figur 36. Delområde 8. Gul heldragen linje är stadsvallens utbredning då den påträffades.

Delområde 8

I delområde 8 kunde stadsvallen inte längre följas som tidigare, utan den sista delen av den gick in i den östra sektionsväggen, på ett djup av 0,50 m (figur 36).

En äldre markhorisont påträffades under lämningarna av vallen, men endast på ett djup av 0,20 - 0,30 m, därefter vidtog moränleran. Den äldre markhorisonten följde med cirka 4,00 m norr om vallen, därefter var även den avröjd ner till morännivån. Morännivån i södra delen av delområde 8 låg på 0,80 -1,10 m för att centralt i området påträffas redan vid 0,60-0,75 m djup. På grund av det ringa djupet fanns endast få nedgrävningar i moränleran kvar, det mesta har sannolikt röjts bort då gatan anlades.

I delområdets norra del framkom en samling större sten som möjligen ingått i en syllstensrad. De var nedgrävda i moränen på ett djup av 0,65 m och påträffades ner till 1,00 m djup (figur 36). I en nedgrävning mellan stenarna påträffades sex skärvor av svartgods östersjökeramik, som kan dateras till omkring år 800-1250, vilket indikerar en mycket tidig bebyggelse på platsen (figur 37).

Figur 37. Östersjökeramik påträffad i en grop i delområde 8, fyndnr 8, bilaga 2.

Figur 38. Delområde 9. Ett grophus med härd i södra delen av området framkom. Datering omkring år 1100-tal. I korsningen i norr dokumenterades ett stort stolphål som kan ha haft med öppningen genom vällen att göra.

Delområde 9

I delområde 9 fanns bärlager från dagens gata ända ner till moränleran som i södra delen framkom på ett djup av 0,60 m och i norr 1,15 m (figur 38). En cirka 4,00 m lång och 1,50 m bred nedgrävning i moränen dokumenterades på ett djup av 0,60 m i moränleran. Fynd av ett bryne i sandsten framkom (fyndnr 10, bilaga 2). I en fördjupning påträffades även en kam och en keramikskärva av rödgods som troligen kan dateras till omkring år 1100 (fyndnr 9 och 11, bilaga 2). Nedgrävningen klingade av vid ett djup av 0,90 m och kan sannolikt tolkas som ett grophus med en härd i nordost.

I norra delen av delområde 9, mitt i korsningen Östra Vallgatan, Biskopsgatan, Stora Tomegatan och Tunavägen, framkom en nedgrävning, cirka 0,50 x 0,50 m och endast 0,10 m djup, troligen på grund av hård avröjning i området inför gatoläggningen (figur 38). I nedgrävningen fanns inslag av träkol, tegelbitar med enstaka kalkprickar. Eventuellt skulle nedgrävningen vara en del av ett stort stolphål och stolpen skulle i så fall kunna haft med *Tomegapet* att göra, dvs den nordöstra in- och utpassagen genom den befästa staden under medeltiden och fram till 1800-talet då vällen och vallgraven togs ur funktion.

På Frans Hogenbergs kopparstick över staden Lund kring år 1580 (figur 3), finns stadsporten markerad av tegelmurar vilka kan ha haft föregångare i form av kraftiga stolpar. Om kopparsticket i detta fall uppvisar en del av verkligheten under 1580-tal är dock oklart. Kopparsticket utfördes av Frans Hogenberg, som dock inte själv var på plats

och avbildade staden, och skall ses som en generell stadsbild då liknande kopparstick finns från andra medeltida städer i Europa (Blomqvist 1946 s 5 f).

Figur 39. Benkam påträffad i en grop på delområde 9 (fyndnr 9, bilaga 2).

Figur 40. Keramik av typen rödgods påträffad i en grop på delområde 9 (fyndnr 11, bilaga 2).

Sammanfattning

I samband med nya avlopps- och vattenledningar samt nya serviser genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning på Östra Vallgatan i Lund. Markingreppet omfattade området för stadens vall och delvis vallgrav. På en cirka 271 m lång sträcka, vilket i princip täckte hela gatans bredd, grävdes ett stort schakt där den äldre avloppsledningen lokaliserades och en ny och större ledning lades öster om den gamla. En ny ledning för vatten förlades på den västra sidan av schaktet. I norr påträffades morännivån på ett djup av cirka 0,70 m och i de södra delarna av schaktet på ett djup av cirka 1,20 m, vilket tydligt visar att sträckan motsvarar en sluttande terräng åt söder.

I de södra delarna påträffades flera medeltida nedgrävningar, en som troligen har fungerat som avfallsdepå för ett slakteri, då en mängd djurben och kohorn påträffades och keramik av typen svartgods och äldre rödgods. Ytterligare en nedgrävning hade använts som kalksläckningsgrop, och senare övertäckts av ett lergolv under senmedeltiden. Flera sentida planteringsgropar från 1800-talets mitt påträffades, som kan härledas till den boulevard som fanns under en period i Östra Vallgatans östra delar. I samband med det röjdes även vissa partier av den östra sidan som en slags markberedning för de planterade träden som stod i dubbla rader.

Ett grophus dokumenterades liksom tre nedgrävningar, vilka sannolikt varit platsen för en garveriverksamhet. Den västra utbredningen av den forna vällen kunde följas under större delen av sträckningen. Centralt under vällen påträffades flertalet tomtrännor som visade på en tomtindelning i området före anläggandet av stadsvallen. Vallens västra begränsning var något ojämn i förhållande till dagens gata, vilket ger ett intryck att dagens kvarter och gata har förskjutits något i västerled i förhållande till den medeltida vallens utsträckning.

Den gamla stadsvallen bestod av kompakt moränlera som kastats upp i en vall då vallgraven grävdes. Under vällen dokumenterades längs med nästan hela sträckan ett ca 0,10 - 0,40 m tjockt kulturlager, tolkat som en äldre markhorisont med datering till 1200-talet. Under det äldre markhorisontlagret framkom ett flertal strukturer som pekar på en äldre tomtmarksindelning.

I den norra delen av sträckan i Östra Vallgatan påträffades även flera gropar med keramik av typen svartgods som kan härledas till 1000-talet, liksom en kam. Då ett flertal serviser skulle kopplas på genomfördes punktvisa schaktningar öster om det stora schaktet och i samband med detta framkom på flera platser området där vällen övergår till vallgrav. I väster förekom också flera serviser, men dessa områden var i regel svårt sargade av en mängd olika kabel- och rördragningar de senaste 100 åren.

Fyndmässigt har schaktningsövervakningen genererat få fynd, endast ett fåtal keramikskärvor har påträffats och en benkam. Ny kunskap som framkommit är graden av bebyggelsestrukturer före stadens befästning. Flera tomtrännor har påträffats, ett

grophus samt äldre markhorisonter, vilket ger en helt ny insikt om hur människorna utnyttjade markområdet i de östra delarna före stadens vall och vallgrav anlades. Det finns olika uppfattningar om när staden befästes och trots att rester efter vallens fot under stora delar av schaktningarna varit närvarande, kan vallen fortfarande svårligen dateras på grund av den ringa förekomsten av keramik som normalt används i dateringssammanhang. Makrofossilprover har insamlats i flera tomtrännor, i ett grophus samt i en härd. Likaså makrofossilproverna kan sägas ha gett ett magert resultat på grund av bevaringsförhållandena. Rännorna som påträffats representerar olika tomter och ägor, dessa kan således visa på olika hushålls odlingsinriktning och markutnyttjande. Analys av dessa prover belyser skillnader i markutnyttjandet före befästningen uppkom, och visar på graden av kontakter utanför staden, i det här fallet tyder makrofossilanalyserna på att kontakterna utanför staden inte var vanligt förekommande.

Figur 41. Stadsvallens fot låg intakt under gatans bärlager. Under den gula leran som utgjorde stadsvallen skymtar den äldre markhorisonten som ett mörkbrunt kulturlager. En tomträna under stadsvallen visar på äldre bebyggelsestrukturer i området före vallens tillkomst. Fotografiet taget från sydöst.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-18563-2014	Fornlämning nr/art	RAÄ 73:1
Socken/stad	Lund	Socken-/Stadsnr	1298
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Innerstaden 2:1 – Östra Vallgatan
Typ av exploatering	VA		
Uppdragsgivare	VA Syd		
Typ av undersökning	FU		
Ansvarig institution	Kulturen		
Fältarbetsledare	Aja Guldåker		
Övrig personal	Gertie Ericsson, Johan Wallin, Ivan Balic, Conny Johansson Hervén		
Fältarbetstid	2014-11-24 - 2015-05-04		
Fälttid			
Arkeolog	148 h		
Maskin	-		
Undersökningens omfattning			
Yta	1222 m ²		
Kubik	3244m ³		
Schaktmeter	-		
Kostnad för arkeologi			
Fältarbete	148x700=103 600 SEK		
Rapport	146x700=102 200 SEK		
Analys	Makrofossil 9 prover: 19 200 SEK inkl moms		
Övrigt	Konservering 3 föremål LUHM: 6 500 SEK inkl moms		
Summa:	231 500 SEK		
Kostnad övrigt			
Maskiner	-		
Bodar	-		
Övrigt	-		
Summa	-		
Summa, faktisk	231 500 SEK		
Summa, beslutad	Enligt löpande kostnad		
Fyndmaterial (förvaring m.m.)	KM94375: 1-14. Fynden förvaras efter fyndfördelning på Kulturens magasin Diabasen		
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen		
Ritningar, dokumentation	42 st A3-ark ritfilm: Sektion skala 1.20, Planritning skala 1:100		
Foto	97 digitala fotografier		
Analys	Makrofossil, Konservering av en benkam och två järnföremål		
Övriga upplysningar	-		

Referenser

- André, A. & Högstedt, C. 1990. Kartornas Lund. 1580-talet till 1950. Gamla Lund Förening för bevarande av stadens minnen. *Årsskrift 72 1990*.
- Andrén, A. 1980. Lund. RAÄ & SHM rapport. *Medeltidsstaden 26*. Stockholm.
- Andrén, A. 1984. Lund. Tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning. RAÄ & SHM rapport. *Medeltidsstaden 56*. Stockholm.
- Bevaringskommittén. 1980. *Lunds stadskärna. Bevaringsprogram. Vårfru Rote*. Lund.
- Bevaringskommittén. 1983. *Lunds stadskärna. Bevaringsprogram. Krafts Rote*. Lund.
- Bevaringskommittén. 1988. *Lund utanför vallarna. Bevaringsprogram Del I*. Lund.
- Blomqvist, R. 1946. Lund på Mogens Madsens tid. *Föreningen Det Gamla Lund, årsskrift 28*. Lund.
- Blomqvist, R. 1951. *Lunds historia, 1 Medeltiden*. Lund.
- Blomqvist, R. 1978. *Lunds historia, 2 nyare tiden*. Lund.
- Blomqvist, R. 1985. Stadsvallen i Lund. Ett unikt byggnadsminne. *Föreningen Det Gamla Lund, årsskrift 67:2*. Lund.
- Flinck, M. 1994. *Tusen år i trädgården. Från sörmländska herrgårdar och bakgårdar*. Rabén Prisma/Torekällbergets museum. Värnamo.
- Guldåker, A. 2015. Fjärrvärme mm i Lunds kommun, Skåne. Arkeologiska förundersökningar 2010-2011. *Kulturmiljörapport 2015:12*. Lund.
- Guldåker, A. in prep. Clemenstorget, Bredgatan, Norra Vallgatan, Sankt Laurentiigatan. Arkeologisk förundersökning 2015. *Kulturmiljörapport*. Lund.
- Larsson, I. 2009. Millefolium, rölika, näsegräs. Medeltidens svenska växtvärld i lärd tradition. Kungliga skogs- och lantbruksakademien. *Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden nr 45*. Stockholm.
- Lundberg, A. 1995. Norrtull, Lund. Arkeologisk förundersökning 1995. *Arkeologiska Arkivrapporter från Lund, nr 18*. Lund.
- Stjerna, K. 1909. Lund och Birka. Historisk tidskrift för Skåneland bd 3.
- Virtuella floran. <http://linnaeus.nrm.se/flora/di/caprifolia/sambu/sambnig.html> 2015-12-18

Arkiv

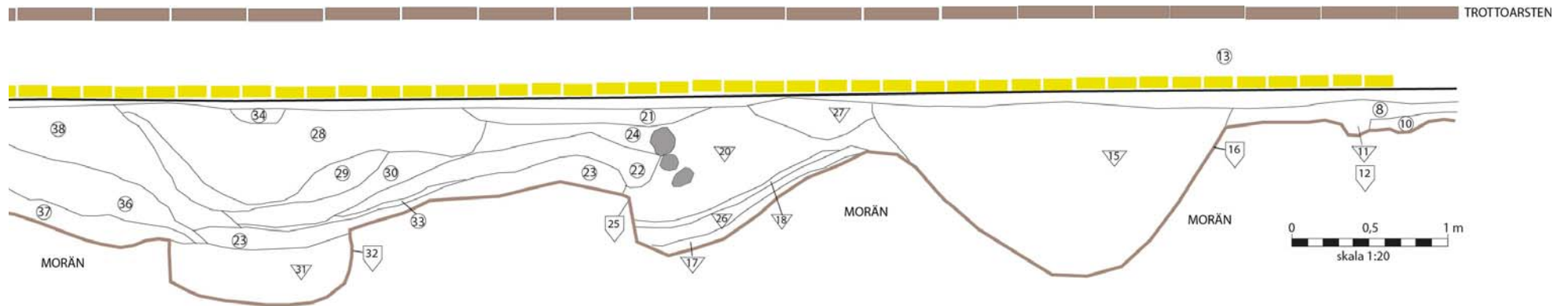
Kulturens LA-arkiv

Kulturens LB-arkiv

Bilagor

1. Sektionsritningar
2. Fyndlista
3. Makroskopisk analys av jordprover från FU Östra Vallgatan, Lund /Jens Heimdahl, SHMM Arkeologerna
4. Konserveringsrapport Järn, Lunds Historiska museum / Lovisa Dahl
5. Konserveringsrapport Benkam, Lunds Historiska museum / Lovisa Dahl
6. Östra vallgatan före vall och vallgrav/Gamla Lund nytt Nr 6 2015

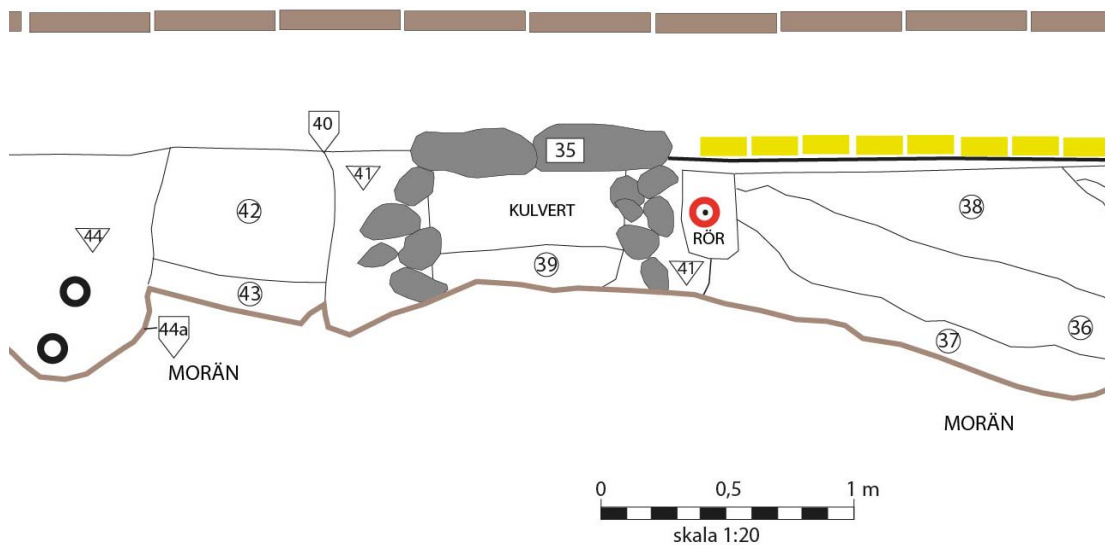
Sektionsritningar

Östra sektion ritning 3. Kontextbeskrivningar:

8. Brunsvart, fet till halvfet, kompakt, torr, finkornig lera med inslag av träkol. Äldre markhorisontlager. Fynd av djurben, tänder, bränd lera samt rödgodskeramik (fyndnr 1, bilaga 2).
10. Nästan morän, infiltrerat från (8).
11. Samma som (8). Fyllning i nedgrävning (12).
12. Nedgrävning. Tomträna. Trolig datering tidigmedeltid.
15. Brunsvart, något fet, lerig, kompakt, finkornig och ojämn sorterad (djurben huller om buller). Rikligt med träkol och förekomst av tegel. Fynd av keramik av typen, svartgods-, östersjökeramik samt yngre rödgods. Fyllning i nedgrävning (16). Avfall från ett närbeläget slakteri, främst av nötdjur då det förekom mycket kohorn.
16. Nedgrävning som sträckte sig västerut i gatan cirka 2,50 m. Nedgrävning för slakteriavfall.
17. Kalk, fet, vit, väl sorterad. Släckt kalk för murbruk. Nedgrävning för tillverkning av byggnadsmaterial.

18. Kalk, fet, vit, välsorterad. Släckt kalk för murbruk.
20. Brunsvart, rikligt med träkol, ojämnt sorterat, finkornigt, något fet. Avfall. Utfyllnad/utjämning för (21) fyllning i (25).
21. Gul lera, mycket bränd lera och rest av trä. Ojämnt sorterat med bränd lera. Tydlig kontaktyta. Golv eller utlagd lera. Fynd av keramik av typen protostengods samt slagg (fyndnr 7, bilaga 2).
22. Gul lera med inslag av humus och träkol. Finkornigt, magert, välsorterat, torrt och kompakt. Tydlig kontaktyta. Golv.
23. Brunt, magert, kompakt och torrt med inslag av gul lera. Påförd. Inför anläggandet av (22).
24. Brungrått kulturlager, magert och finkornigt. Välsorterat, torrt och kompakt. Tydlig kontaktyta mot (22 och 21), otydlig mot (20). Utjämning mellan (22) och (21).
25. Nedgrävning, antagligen äldre än (16). Kalksläckningsgrop.
26. Grå, mager och välsorterad lera med humusinslag. Finkornig med kalk och träkol. Relativt tydlig kontaktyta. Utfyllnadslager.
27. Brungul, halvfet lerblandad jord. Torr och ojämnt sorterat, finkornigt. Diffus kontaktyta mot (20) och (15). Fynd av keramik av typen yngre rödgods (fyndnr 4, bilaga 2). Påfört utjämningslager.
28. Brunt kulturlager. Välsorterad, finkornig, torr, relativt porös med tydlig kontaktyta. Inslag av bränd lera och med träkolfläckar. Utjämningsyta för (21).
29. Lera. Torr, finkornig och kompakt. Möjligen överbliven rest efter byggnation och bortsorterad som avfall.
30. Samma karaktär som (23) fast utjämning för (29) Diffus kontaktyta mot (31). Välsorterat och finkornigt.
31. Gråsvart kulturlager, välsorterat, finkornigt, torrt med tydliga kontaktytor. Sekundär fyllning i nedgrävning (32).
32. Stor nedgrävning, gick ut ca 1,80 m mot väst i gatan. Rundad form. Brunn nedgrävd till en vattenförande morännivå.
33. Vit, fet kalk med inslag av träkol. Torr, finkornig med tydlig kontaktyta. Släckt kalk.
34. Rödbrunbränd lera. Välsorterat, finkornigt, torrt, mager och torr. Porös med tydlig kontaktyta. Fyllning i nedgrävning (32).
36. Gul lera med inslag av brunt kulturlager, relativt välsorterat finkornig, torr, mager och kompakt med tydlig kontaktyta. Påförd moränlera varvad med kulturlager i samband med brunnsgrävning (32).
37. Gråbrun, lerhaltigt kulturlager. Välsorterat. Djurben ligger horisontellt i kontexten. Mager med tydlig kontaktyta mot (36) samt moränen, diffus mot (23). Utjämningslager.
38. Brunsvart kulturlager, välsorterat. Djurben ligger horisontellt i kontexten. Mager. Tydlig kontaktyta mot (36), (29) och diffus mot (30). Utjämningslager.

Östra sektion ritning 4.

Kontextbeskrivningar:

36. Gul lera med inslag av brunt kulturlager, relativt välsorterat, finkornig, torr, mager och kompakt med tydlig kontaktyta. Påförd moränlera varvad med kulturjord. Påförd i samband med brunnsgrävning (32).

37. Gråbrun lerhaltig kulturjord. Välsorterat. Djurben ligger horisontellt i kontexten. Mager med tydlig kontaktyta mot (36) samt moränen, diffus mot (23). Utjämningslager.

38. Brunsvart kulturjord, välsorterat. Djurben ligger horisontellt i kontexten. Mager. Tydlig kontaktyta mot (36), (29) och diffus mot (30). Utjämningslager.

39. Vitgrå, grusig sand i botten på (35). Finkornigt, poröst och tydlig kontaktyta. Mager. Vattenavsatt sand i kulvert.

40. Nedgrävningskant för kulvertkonstruktion (35).

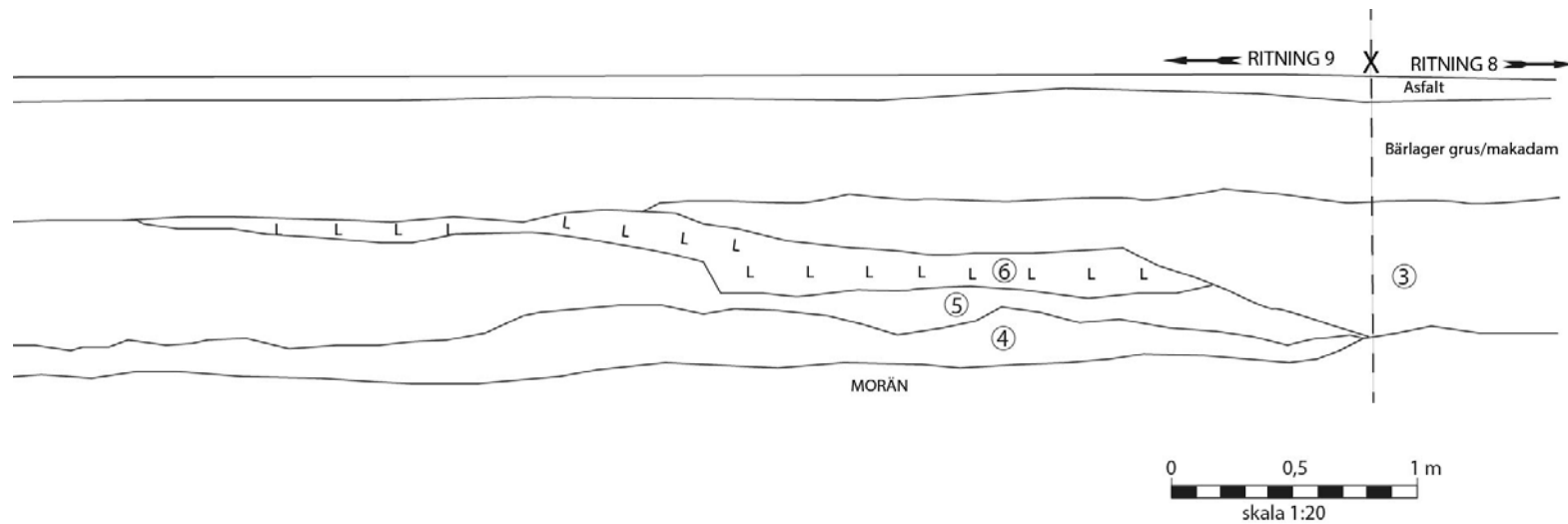
41. Omrörd kulturjord. Fyllning mellan (40) och (35).

42. Brunsvart kulturjord, lerhaltig. Välsorterad med inslag av träkol, bränd lera. Porös på väg till kompakt, påminner om (38). Tydlig kontaktyta neråt. Utjämningslager.

43. Gråbrun lera med sandinslag. Välsorterat med inslag av träkolfläckar, torr, finkornig, fet. Tydlig kontaktyta. Äldre marklager, sannolikt tidig medeltid, inget tegel.

44. Fyllning runt gasrör, omrörd kulturjord och morän.

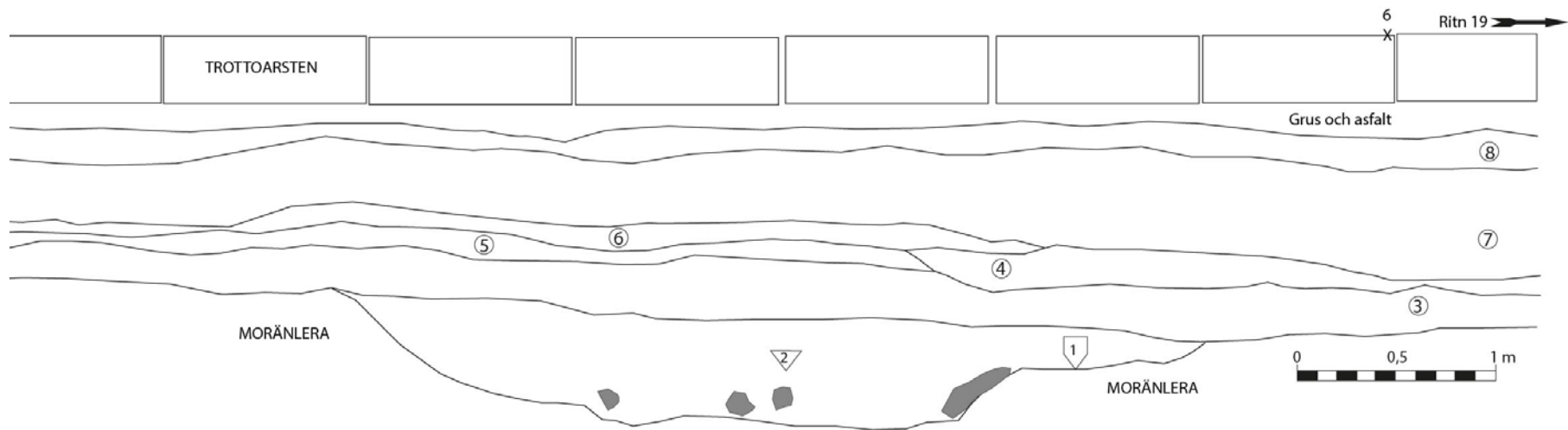
44a. Nedgrävningskant för gasrörschakt.

Östra Sektion. Ritning 9.

Kontextbeskrivning:

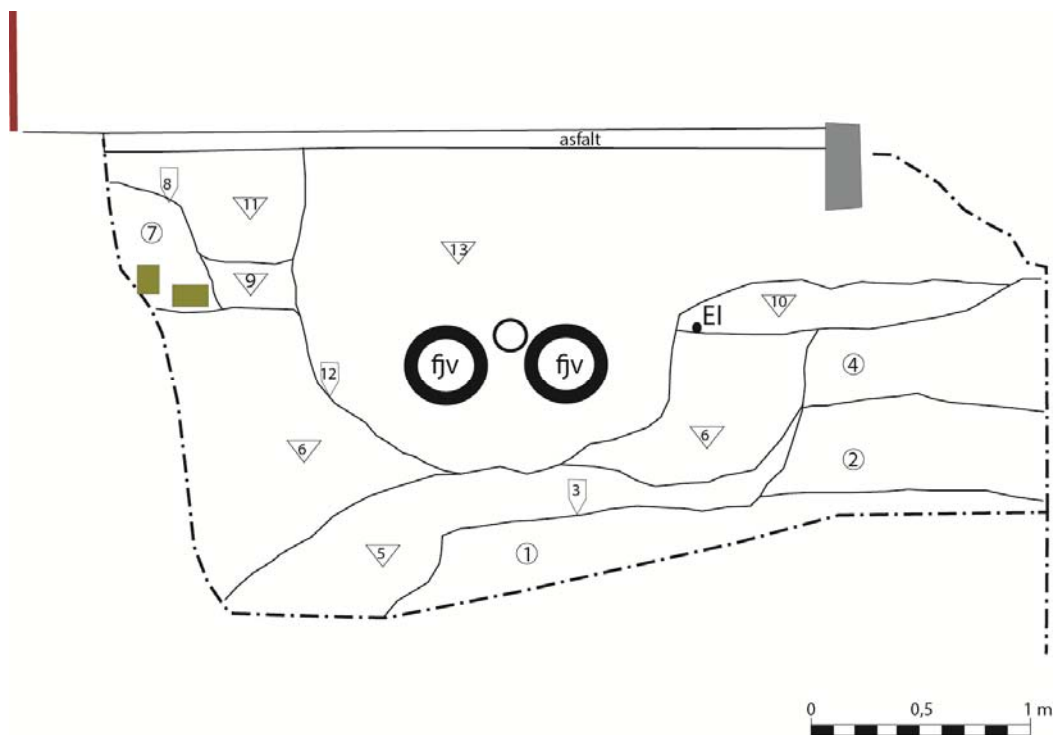
3. Brun, något fet lera med grusinblandning och humus. Enstaka djurben. Förmultnade trädrötter. Finkornigt, torrt och något poröst. Igenfyllningslager i grophus
4. Brunrå, fet, finkornig, torr kompakt lera med inslag av småsten, prickar av bränd lera. Äldre markhorisont (Prov 9).
5. Gråbrun fet, kompakt, finkornig och torr lera med inslag av träkol och djurben. Äldre markhorisont med intensiv kulturpåverkan (Prov 10).
6. Gulbeige moränliknande lera med viss inblandning av brun, finkornig och torr lera med kalkprickar. Lergolv.

Östra sektion ritning 20.

Kontextbeskrivningar:

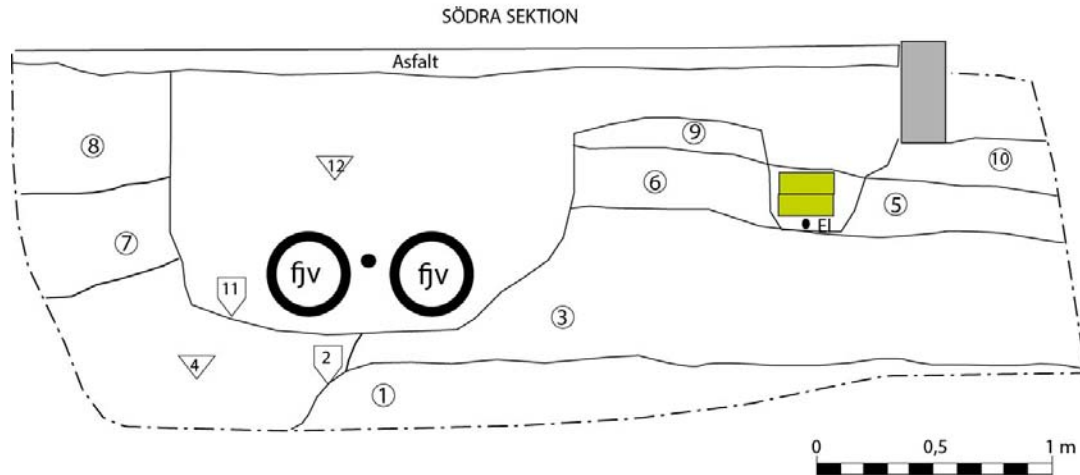
1. Nedgrävningskant. Tidigmedeltida dränering.
2. Porös, grusig, torr morän samt sten. Fyllning i dränering.
3. Gråbrun, starkt lerhaltig kulturjord med småsten och enstaka träkol. Äldre markhorisont.
4. Som (3) med inblandning av moränlera. Massor från tidigare rensning av vallgraven som skall ha legat öster om området.
5. Gul, kompakt, torr och fet lera. Massor från tidigare rensning av vallgraven som skall ha legat öster om området.
6. Blandning av gul lera och brun. Fet, finkornig, kompakt lera. Massor från tidigare rensning av vallgraven som skall ha legat öster om området.
7. Gul, kompakt, finkornig, torr lera med inslag av flinta. Stadsvallen.
8. Grus och knytnävstora sten samt makadam. Bärlager.

Södra sektion, ritning 38.

Kontextbeskrivningar:

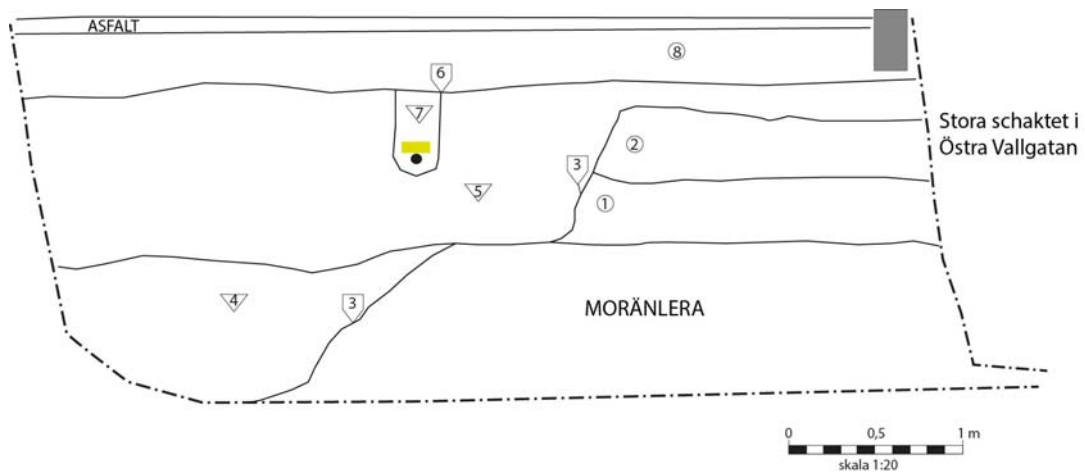
1. Moränlera.
2. Brun, fet, finkornig, kompakt och torr med inslag av humus och djurben. Äldre markhorisont.
3. Nedgrävningskant vallgraven.
4. Omrörd moränlera. Kompakt, finkornig torr med inslag av flintsten. Rest av stadsvallen.
5. Mörkgrå, finkornig, mycket fet och kompakt lera med inslag av humus, träkol samt kalkprickar. Troligen avlagringar då vallgraven var i bruk, men i en igenväxningsfas. Sediment i vallgraven.
6. Grå, fin- till något grovkornig sand med lerinslag. Något fuktig och kompakt. Inslag av kalk och enstaka tegelkross. Igenfyllning i vallgrav.
7. Tegelbrockor röda/gula, koks, kalkbruk, grus och lera. Raseringslager. Troligen efter *Krummalyckan*, en låg bebyggelse som revs tidigt på 1900-talet.
8. Nedgrävningskant. Plundringsgrop för syllsten.
9. Grus. Fyllning i plundrad syllstensgrop.
10. Gråbrun, fet, finkornig, kompakt och torr lera med inslag av sten. Utjämningslager över vall och vallgrav samt över elkabel.
11. Brun, fet, grovkornig lera med inslag av grus, tegel, träkol. Utjämningslager.
12. Nedgrävningskant fjärrvärmeschakt.
13. Grus. Fyllning i fjärrvärmeschakt.

Södra sektion, ritning 40.

Kontextbeskrivningar:

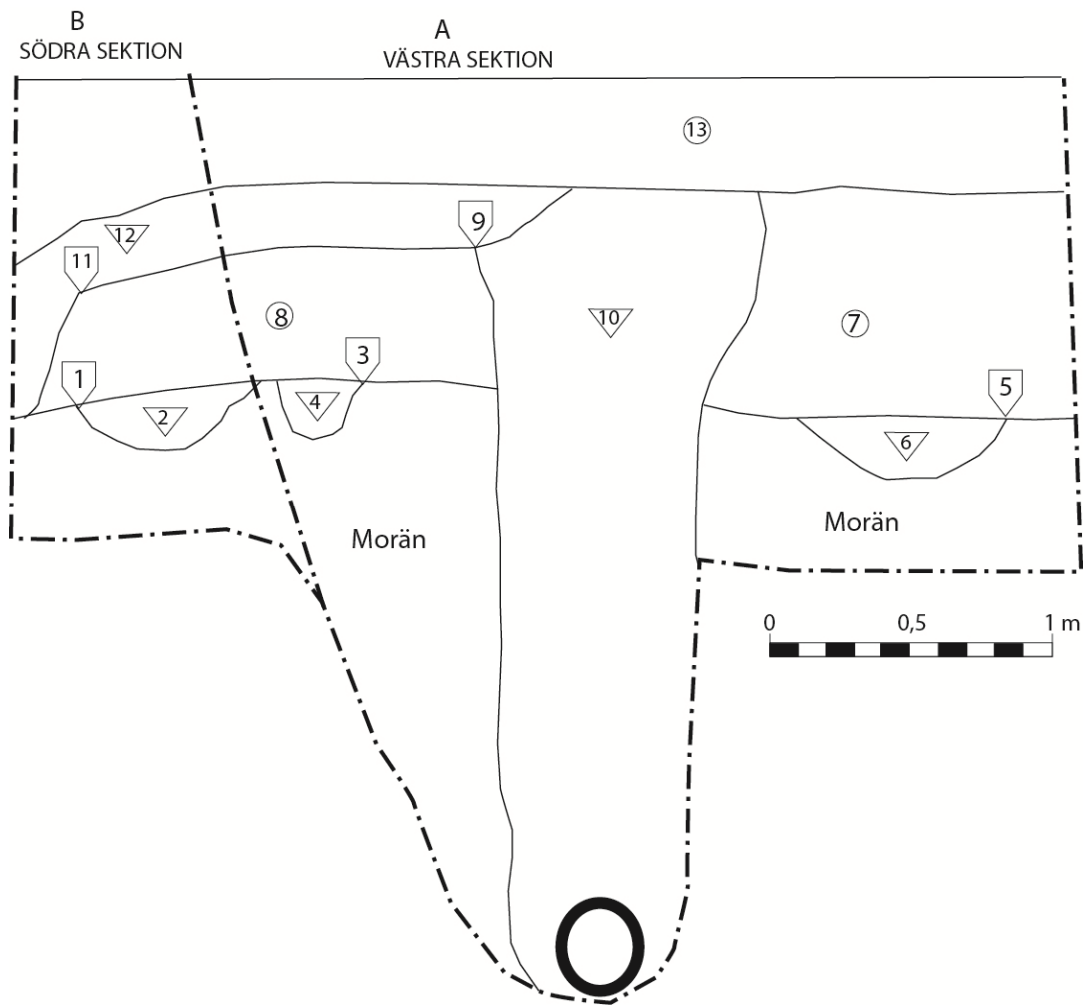
1. Brun, fet, fuktig och något kompakt finkornig lera med inslag av kalkbruk, humus, bränd lera och träkol. Äldre markhorisont.
2. Nedgrävningskant för vallgraven.
3. Kompakt, gul, torr moränlera som omrörts. Inslag av kalkprickar och sten. Del av stadsvallen.
4. Brun, fet, kompakt, torr, finkornig lera med inslag av kalkprickar, humus och enstaka brända lerprickar. Fyllning i vallgrav.
5. Gråbrun, fet, torr och kompakt finkornig lera med inslag av kalk, humus, träkol samt småsten. Påfört kulturlager ovanpå vallen efter avveckling.
6. Samma som (5).
7. Gråsvart, fet, kompakt, finkornig lera med inslag av grus, tegelkross, träkol, humus och djurben. Fynd av yngre rödgodskeramik (fyndnr 12 i fyndlistan, bilaga 2).
8. Gråbrun, fet, torr och kompakt finkornig lera med inslag av humus, kalk, träkol samt småsten. Påfört kulturlager ovanpå vallgraven.
9. Kompakt, torr, finkornig och gul lera. Utjämningslager.
10. Grus, torrt och poröst. Fyllning i elkabelschakt.
11. Nedgrävningskant fjärrvärmerör.
12. Grus. Fyllning i fjärrvärmeschakt.

Södra sektion. Ritning A45

Kontextbeskrivning:

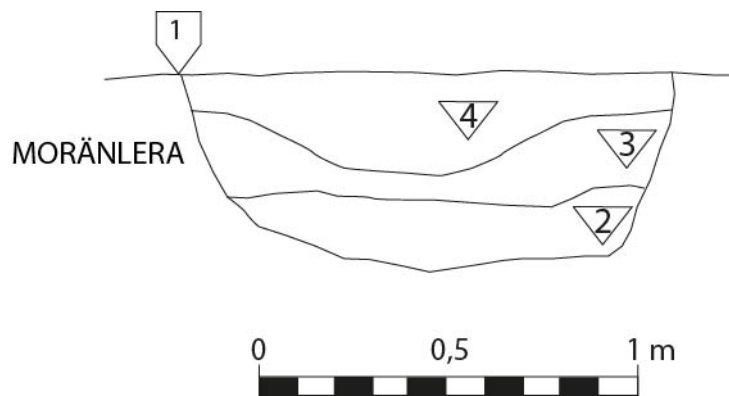
1. Brun, fet, finkornig lera med inslag av träkol, kalkprickar och humus. Torrt och kompakt. Äldre markhorisont.
2. Uppgrävd moränlera, något kompakt och finkornigt med inslag av flinta. Del av stadsvallen.
3. Nedgrävningskant för vallgraven.
4. Brun, mycket kompakt, fet, finkornig och torr lera med inslag av träkol, enstaka kalkprickar. Rötter. Fyllning i vallgrav.
5. Mörkbrun något porös lera med inslag av träkol, enstaka kalkprickar och tegel. Mycket rötter från en stor kastanj som finns i närheten.
6. Nedgrävningskant för kabelschakt.
7. Fyllning i kabelschakt, omrörda massor av (5) samt grus.
8. Bärlager av makadam och grus.

Södra och västra sektion delområde 7.

Kontextbeskrivningar:

1. Nedgrävningskant till tomträna, troligen samma som (5) som fortsätter in i västra sektion.
2. Gulbrun moränliknande lera blandad med brun kulturjord. Kompakt, fet, torr och finkornig. Inslag av träkol i toppen. Fyllning i tomträna.
3. Nedgrävningskant till tomträna.
4. Brungul kompakt lera med inslag av träkol, bränd lera, kalkprickar. Torr, finkornig och fet. Fyllning i tomträna.
5. Nedgrävningskant till tomträna, troligen samma som (1) som fortsätter in i södra sektion.
6. Gulbrun moränliknande lera blandad med brun kulturjord. Kompakt till mjuk, fet, torr och finkornig. Inslag av träkol i toppen. Inslag av djurben. Fyllning i tomträna.
7. Brun, fet, torr, kompakt lera. Mycket finkornig och mjuk, nästan fuktig. Inslag av träkol och kalk samt djurben. Äldre markhorisont. Samma som (8).
8. Brun, fet, torr, kompakt lera. Mycket finkornig och mjuk, nästan fuktig. Inslag av träkol och kalk samt djurben. Äldre markhorisont. Samma som (7). Fynd av järnkniv (fyndnr 14, bilaga 2).
9. Nedgrävningskant till avloppsschakt.
10. Lera. Fyllning i avloppsschakt.
11. Nedgrävningskant till äldre rörschakt.
12. Svartbrun, kompakt, torr och fet lera med inslag av tegelbitar, träkol, kalkprickar och bruk. Fyllning i äldre rörschakt.
13. Grus. Bärlager.

Sektion av tomträna 5B.

Kontext beskrivning:

1. Nedgrävningskant för tomtränan, i moränleran.
2. Ljusbrun, finkornig, torr lera med inslag av sand, något kompakt. Prov 3. Primär fyllning, möjligen urlakad lera som kan tyda på att diket varit vattenfyllt.
3. Gulbrun finkornig lera, torr, kompakt med inslag av flinta. Omrörd fyllning vilket kan indikera omgrävning av rännan för att förbättra vattenflödet.
4. Brun, fet, finkornig, torr och något kompakt lera med inslag av sot, träkol och järnutfällningar. Äldre markhorisont. Igenvuxen/igenfylld ränna. Hopslagen tomtmark.

Fyndlista

Fyndnr	Kontext	Material	Sakord	Formtyp	Undertyp	Del	Antal	Vikt, g.
1	Ritning 3/Kontext 31							
1	Ritning 2/Kontext 8	Keramik	Kärl	Rödgoods	Oidentifierad	buk	2	16
2	Ritning 2/Kontext 9	Flinta	Del av ett spån				1	1
3	Ritning 3/Kontext 15	Keramik	Kärl	Svartgoods, odefinierat	Oidentifierad	buk	1	14
3	Ritning 3/Kontext 15	Keramik	Kärl	Svartgoods, odefinierat	Oidentifierad	buk	1	5
3	Ritning 3/Kontext 15	Keramik	Kärl	Svartgoods, östersjö	Oidentifierad	buk	1	3
3	Ritning 3/Kontext 15	Keramik	Kärl	Yngre rödgoods, odefinierat	Oidentifierad	buk	6	38
3	Ritning 3/Kontext 15	Lera	Fragm. av degel alt. ugn				1	41
4	Ritning 3/Kontext 27	Keramik	Kärl	Yngre rödgoods, odefinierat	Trebensgryta	buk - botten	1	36
5	Ritning 3/Kontext 28	Keramik	Kärl	Rödgoods	Oidentifierad	buk	1	3
5	Ritning 3/Kontext 28	Lerklining					3	176
6	Ritning 3/Kontext 31	Järn	Spik				1	19
6	Ritning 3/Kontext 31	Järn	Verktyg				1	63
6	Ritning 3/Kontext 31	Keramik	Kärl	Svartgoods, odefinierat	Oidentifierad	buk	1	2
6	Ritning 3/Kontext 31	Keramik	Kärl	Svartgoods, östersjö	Oidentifierad	buk	1	46
6	Ritning 3/Kontext 31	Keramik	Kärl	Rödgoods	Oidentifierad	buk	2	19
7	Ritning 3/Kontext 21	Keramik	Kärl	Nästanstengods, odefinierat	Oidentifierad	buk	1	3
7	Ritning 3/ Kontext 21	Slagg	Oidentifierad				1	19

Innerstaden 2:1 – Östra Vallgatan,
Lst.dnr: 431-18563-2014, Proj.nr:
61000-339, VA, 2014
KM94375: 1-14

8	Ritning 31/ Kontext 2	Keramik	Kärl	Svartgods, östersjö	Oidentifierad	buk	1	36
8	Ritning 31/ Kontext 2	Keramik	Kärl	Svartgods, östersjö	Oidentifierad	buk	5	36
9	Ritning 31/ Kontext 3A	Djurben	Kam	Enkelkam			4	17
10	Ritning 31/ Kontext 3	Sandsten	Bryne				2	183
11	Ritning 31/Kontext 3	Keramik	Kärl	Röd gods	Oidentifierad	mynning - buk	1	80
11	Ritning 31/Kontext 3	Keramik	Kärl	Röd gods		buk	1	7
12	Ritning 40/Kontext 4	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Fat	buk - botten	1	17
13	Ritning 42/Kontext 2	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Krus	botten	2	83
14	Ritning 43/Kontext 3	Järn	Kniv				1	46

Bakgrund och syfte

Under de arkeologiska förundersökningarna vid Östra Vallgatan 2014 togs 9 jordprover för makroskopisk analys på lämningarna som påträffades under stadsvallen, som alltså bör ha en yngsta datering kring 1100-talets början. De provtagna lämningarna består av tomtrännor, en härd, grophusbotten och äldre markhorisonter. Frågeställningarna inför analysen är allmänt hållna: vilka spår av aktiviteter och miljöer som återspeglas i materialet? Hur kan det makroskopiska materialet bidra till de arkeologiska tolkningarna – i vilken grad dessa kan bekräftas, motsägas och kompletteras?

Metod

Provtagningen genomfördes av arkeologerna under utgrävningen. Provolymen låg omkring 2 liter. Inkomna till laboratoriet preparerades proverna genom flotering och våtsiktning (minsta maskstorlek 0,25mm) enligt metod beskriven av Wasylikowa (1986). Identifieringen av materialet skedde under ett stereomikroskop med 7-100 gångers förstoring. I samband med bestämningarna nyttjades litteratur (främst Jacomet 1987 och Cappers m. fl. 2009) samt referenssamlingar av recenta fröer. Den makroskopiska analysen har främst behandlat växtmakrofossil (som inte är ved eller träkol), men även puppor, fekalier, smältor, slagg, ben mm har eftersökts. I det följande anges alla typer av fröer, frukter, delfrukter, acener etc. som "fröer" eller "frukter".

De provtagna lagren är begränsade från senare markhorisonter i stratigrafien genom de omfattande fyllnader som utgörs av stadsvallen. Dessa massor har begränsat bioturbationen från yngre lager. Detta visas också av provernas makroskopiska innehåll som i hög utsträckning är fria från inblandning av fröbank från senare tiders stadsflora. Materialet i de provtagna lagren kan sålunda bedömas ligga *in situ* sedan lagrets tillkomst och eventuell omlagring av material har således skett *innan* depositionstillfället.

Jordprovernas innehåll

I bifogade tabellen har materialet (det som inte är förkolnade fröer och frukter) kvantifierats enligt en grov relativ skala om 1-3 punkter, där 1 punkt innebär förekomst av enstaka (ca 1-5) fragment i hela provet. 2 punkter innebär att materialet är vanligt – att det i stort sett hittas i alla genomletningar av de subsamplingar som görs. 3 punkter innebär att materialet är så vanligt att de kan sägas vara ett av de dominerande materialen i provet och man hittar det var man än tittar. Siffrorna för makrofossil anger antalet räknade fröer/frukter. Förkolnade och oförkolnade fröer är behandlade var för sig i tabellen.

Det kvalitativa innehållet av makroskopiskt material styrs i hög utsträckning av en handfull tafonomiska faktorer kopplade till de avfallskällor varifrån materialet som bygger upp kulturlagren härstammar, huvudsakligen från byggnation och hantverk (träflis, kol, kalkbruk etc.), djurhållning (växter från ängs-/betesmiljö), kök (träkol, matrester och latrinavfall). Därtill kommer en del material, som t.ex. ogräs, från lokala växtmiljöer. För

att underlätta för läsaren att se detta i resultaten har de förkolnade materialen grovt grupperats i tre ekologisk-kulturella kategorier (1: äng/betesväxter som i stadsmiljöer ofta kommer från djurdynga; 2: Ogräs – lokal flora; 3: Odlade växter som här utgörs av köksavfall.). Det oförkolnade materialet utgörs bara av ogräs och fläder och har därför inte sorterats på detta sätt.

Diskussion

Med undantag av prov 11 så var bevarandegraden på det makrofossila växtmaterialet låg, förutom det förkolnade materialet fanns endast mycket hårt växtmaterial, som skal av fläderkärnor, kvar i några av proverna. Genom ett regelbundet inslag av köksavfall så ger materialet ett intryck av närhet till kök- och bostadsmiljöer. Dessa har ofta varit separerade från de delar av tomten som innehållit fähus, och i detta material finns nästan inga sådana spår.

Tomtrännor P1, 3, 5 och 6

Tomtrännorna var olika till innehållet, ränna 1 innehöll mycket lite material, men ränna 3, 5 och 6 innehöll alla spår av köksavfall i form av förkolnad säd. Ränna 3 och 5 innehöll också ben- och fiskrester från bl.a. sill.

Härd i hårdgjord yta (golv) P7

Denna härd innehöll nästan bara träkol och förkolnade örtfragment. Av detta innehåll går det inte att avgöra vad härden använts till, men de bevarade örtfragmenten antyder att det rör sig om låga temperaturer och stillsam förbränning som kan passa för matlagning.

Markhorisonter P9, 10 och 13

Materialet i markhorisonterna är magert, men samtliga innehåller spår av köksavfall i form av förkolnad säd, fisk- eller benfragment. I alla dessa horisonter finns också spår av fläderkärnor. Innehållet av köksavfall kan antingen tolkas som att kök legat i närheten av den trampade marken, eller som att köksavfall medvetet blandats i jorden till följd av odling.

Botten av grophus P11

I botten av grophuset påträffades en hel del benfragment samt fiskfjäll, vilket skulle kunna tolkas som spår av matlagning. Materialet i grophuset skiljde sig från materialet i de övriga proverna genom att det i detta fanns bevarat oförkolnat material, här i form av näringskrävande ogräs, samt en stor mängd fläderkärnor. Kärnorna är så många, och så koncentrerade till grophuset att det är möjligt att de utgör spår av förvaring eller preparering av fläderbär i grophuset ifråga. Möjligen till någon form av dryck.

		P	1	3	5	6	7	9	10	11	13
		L	20	B2	A5	A1	3	4	5	1	8
		Ritning	25	15	15	11	11	9	9	1	1&2
		Kontext	Tomträna	Botten i tomträna 5B	Botten i tomträna 5A	Fyllning i räna 5A	Härd (i golv?)	Aldsta markhorisont u vällen	Markhorisont u vällen	Botten av grophus	Äldre markhorisont
		Volym/l	2,1	2	2,4	2,1	2	2,3	1,8	1,9	2
Vedartade växter	Träkol			••	••	••	••	•	•	••	••
	Träflis				•					••	
	Pinnar/kvistar/ris (förkolnat)		•		••						
Örtartad växtedel	Örtfragment						••	•			•
	Rottråd/rotknöl				••						
	Fragment av fläderkärnor							•		••	
Animaliska matrester	Benfragment (däggdjur/fågel)		•	•					•	••	
	Fiskben/-fjäll				••				•	•	
	Sillben				••						
Oförkolnade fröer		lat.									
	Vildpersilja	<i>Aethusa cynapium</i>								4	
	Svinmålla	<i>Chenopodium album</i> -type								4	
	Vitplister	<i>Lamium album</i>								20	
	Äkta fläder	<i>Sabucus nigra</i>			3			2		57	1
	Brännässla	<i>Urtica dioica</i>								5	
Förkolnad frukt/frö											
Äng	Svartkämpar	<i>Plantago lanceolata</i>				1					
Ogräs	Pilört	<i>Persicaria laphatifolium</i>								2	
Odlat	Havre (ospec.)	<i>Avena</i> spp.						1			
	Obestämt sädeskorn	Cerealiea (indet.)		2	1	1					
	Korn (ospec.)	<i>Hordeum vulgare</i> sp.				1					
	Bröd-/kubbvete	<i>Triticum aestivum/compactum</i>									1

Referenser

Cappers, R, T. T., Neef, R. & Bekker, R- M. 2009: *Digital atlas of economic plants*. Groningen Archaeological Studies vol 9. Groningen

Jacomet, S., 1987: Prähistorische Getreidefunde. Eine Anleitung zur Bestimmung prähistorischer Gersten – und Weizen Funde. Botanisches Institut der Universität Abteilung Pflanzensystematik und Geobotanik. Basel.

Wasylikowa, K., 1986: Analysis of fossil fruits and seeds. I Berglund, B. E. (ed.): *Handbook of Holocene Palaeoecology and Palaeohydrology*. John Wiley & Sons Ltd. 571-590

LUNDS
UNIVERSITET
Historiska Museet

Konserveringsrapport

Sakord: Föremål av järn

Uppdragsgivare: Kulturen

Inventariernr: KM 94375:6 och :14

Fastighet: Östra Vallgatan, Lund

Datum: 2016-04-04

Projektledare: Aja Guldåker

Konservator: Lovisa Dal

Beskrivning:

94375:6 Verktyg? Platt remsa, böjd i ena änden.

94375:14 Kniv med fragmenterad egg och avbruten tånge.

Föremålen är kraftigt oxiderade i ytan.

Material: Järn

Åtgärd:

Korrosionsprodukter togs bort med sliptrissa och blästring.

2015-07-15 Start av urlakning i 1% (w/v) NaOH i avjoniserat vatten (natriumhydroxid) i pH 12.

Halten Cl⁻ i urlakningsvätskan mättes varannan vecka med silvernitrattest.

Urlakningsvätskan byttes fyra gånger under perioden.

2016-03-09 Urlakningen avslutades då joner av Cl⁻, under två påföljande mätningar av urlakningsvätskan, ej längre kunde påvisas. Sköljning i dejoniserat vatten (24 timmar).

2016-03-10 Torkning i ugn vid 80°C.

2016-03-15 Korrosionsinhibitor Dinitrolpasta penslades på föremålen och lämnades att lufttorka.

2016-03-31 Föremålen nedsänktes i smält mikrokristallint vax. (Cosmolloid H80)

Dokumentation:

Arbetsfotografier tagna före och efter konservering.

LUNDS
UNIVERSITET
Historiska Museet

Konserveringsrapport

Sakord: Kam

Uppdragsgivare: Kulturen

Fyndnr: KM 94375:9

Fastighet: Östra Vallgatan, Lund

Datum: 2016-01-12

Projektledare: Aja Guldåker

Konservator: Lovisa Dal

Beskrivning: Enkelkam av djurben. Sammansatt med nitar av kopparlegering. Genomborrat hål i ena ändskivan.

Tillstånd: Välbevarad, men bruten i flera delar. De flesta tänderna är avbrutna och saknas.

Åtgärd:

Kammen rengjordes mekaniskt under mikroskop med penslar och skalpell. Ytan rengjordes även med Sommer-Larsen blandning (74% dejoniserat vatten, 25% etanol, 1% ammoniak).

Delarna limmades samman med 40% Paraloid B72 löst i aceton.

Dokumentation:

Arbetsfotografier tagna före och efter konservering.

Östra Vallgatan före vall och vallgrav

Att det tidiga Lunds bebyggelse fanns i området kring de centrala delarna av staden är en allmän uppfattning och som bekräftats om och om igen. Men vår kunskap om hur långt utanför detta kärnområde den organiserade bebyggelsen har sträckt sig har hittills varit låg. Tack vare en omfattande omläggning av vatten- och avloppsledningar i Östra Vallgatan under vintern 2014-2015 kan vi dock skriva ett nytt kapitel i Lunds tidigmedeltida historia.

En hög jordvall, med en bred vallgrav belägen utanför omgav Lund under stora delar av medeltiden. Jordvallen och vallgraven fungerade som en befästning, vilken för lång tid framöver kom att utgöra en gräns för stadens bebyggelse. Innanför vällen anlades smala vägstråk och kvarteren som bildades däremellan är till stor del fortfarande intakta.

Från Agardhsgatan i söder och upp till Stora Tomegatan i norr där flera gator möts, kunde den forna stadsvallens utbredning dokumenteras under schaktningsarbetena. Ett förväntat resultat var att schaktningsarbetena skulle påvisa vallens bredd och att vallgravens västra kant skulle kunna dokumenteras på några punkter. Som exempel kan nämnas en vallbredd på 6 meter från vallgraven. Bredden på vällen har säkert varierat och formen på vällen var troligen något konisk, d.v.s. bredare längst nere och avsmalnande längst upp. Endast vallfoten återstod då ytan röjdes hårt efter att vallgraven återfylldes under 1800-talet och funktionen med vällen som en befästning samt tullgräns hade spelat ut sin roll.

Under vallfoten fanns en äldre markhorisont och när detta kulturlager bannades av påträffades spår efter mänsklig påverkan i moränleran. Vi fann bland annat enkla grophus, garverigropar, en-

staka härdar och kanske det mest spektakulära – flera tomtrännor. För att hävda rätten till en bit mark var det vanligt att gräva ett dike eller en ränna kring tomten i områden med tät bebyggelse. Detta gav signaler till omvärlden att marken var upptagen. Rännan kunde även kompletteras med ett staket eller helt enkelt hållas öppen genom omgrävningar. I samband med schaktningsarbetena dokumenterades flera diken sammanhängande intill varandra, vilket tyder på att det fanns ett behov av att strukturera marken även så långt österut i staden. Från fyllningen i tomtrännorna är jordprover tagna som skickats på makrofossilanalys. Om bevaringsförhållandena är gynnsamma kan provsvaren påvisa eventuell odling som förekom i området, om markerna gödslades eller om vissa växter importerats.

Spåren efter mänskliga aktiviteter under den forna stadsvallen får tankarna att snurra. Kanske låg redan området i träda då vällen och vallgraven skulle uppföras eller så fick de boende flytta på sig motvilligt eller av fri vilja. Blev de i så fall kompenserade med tomtmark någon annanstans i staden? Varför förlades vall och vallgrav på de platser vi känner idag – kan det ha att göra med moränlerans beskaffenhet och att en lyckad funktionell vallgrav krävde vissa förutsättningar som uppfylldes i området? Hur som helst har vi i samband med vatten- och avloppsarbetet fått flera nya strukturer att arbeta med. En jämförelse med tomtrännornas vinklar gentemot historiska kartor, samt tidigare utgrävningar där liknande strukturer påträffats, bidrar till att en pusselbit av det tidiga Lunds tomtreglering kan läggas och att vi får en ökad förståelse för hur Lunds stads östra delar har utnyttjats under tidig medeltid.

AJA GULDÅKER
ARKEOLOG KULTUREN

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.
I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2015

- 2015:16 Kv Gråbröder 14, Lund. Arkeologisk förundersökning 2014. Aja Guldåker.
2015:17 Kv Trädgården 8, Lund. Arkeologisk förundersökning 2015. Ivan Balic.
2015:18 Kv Sankt Mårten 28, Lund. Arkeologisk förundersökning 2015. Johan Wallin.
2015:19 Kv Repslagaren 29 Lund. Arkeologisk förundersökning 2014. Ivan Balic.
2015:20 Borgeby 23:6, Lomma kommun. Borgeby slott porttornet. Antikvarisk medverkan 2014. Carita Melchert.
2015:21 Kv Paradis 51, Lund. Arkeologisk förundersökning 2014. Aja Guldåker.
2015:22 Vård- och underhållsplan. Ballingstorpsgården och Per Olsgården. 2015. Carita Melchert och Gunilla Gardelin.
2015:23 Glädjen 15, Lund. Antikvarisk medverkan 2012-2015. Carita Melchert.
2015:24 Falsterbo 2:22, fornlämning Falsterbo 15:1, Falsterbo socken, Vellinge kommun, Skåne. Kompletterande arkeologisk förundersökning. Ivan Balic och Gertie Ericsson.
2015:25 Färgaren 26, Lund. Stäket. Antikvarisk medverkan 2015. Carita Melchert.
2015:26 Kv Föreningen 2, Lund. Arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning 2015. Krister Kåm Tayanin.
2015:27 Kv Grynmalaren 31 och 33, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Gertie Ericsson.
2015:28 Kv Domkyrkan 1, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014. Gertie Ericsson.
2015:29 Kv Sankt Mikael 13, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Gertie Ericsson.
2015:30 Innerstaden 2:1 – Svartbrödersgatan, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Gertie Ericsson.
2015:31 Kv Gråbröder 16, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014. Gertie Ericsson.
2015:32 Kv Banken 6, fornlämning Dalby 40:1, Dalby socken, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014-2015. Gertie Ericsson och Aja Guldåker.
2015:33 Klippans pappersbruk, kulturvärden i bebyggelsen, Klippans bruk, Klippans kommun, Skåne. Kulturmiljöunderlag 2015. Henrik Borg och Gertie Ericsson.
2015:34 Kv Universitetet 1, Lundagård, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014. Gertie Ericsson och Aja Guldåker.
2015:35 Hunehals borg, Hanhals 4:31, fornlämning Hanhals 71:1, Hanhals socken, Kungsbacka kommun, Halland. Forskningsundersökning 2014. Gertie Ericsson.

2016

- 2016:1 Kv Katedralskolan 8, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2015. Krister Kåm Tayanin.
2016:2 Paradis 35, Lunds stad och kommun. Antikvarisk medverkan 2015-2016. Carita Melchert.
2016:3 Innerstaden 1:2 – Mårtenstorget, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Johan Wallin.
2016:4 Kv Gråbröder 14, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Aja Guldåker.
2016:5 Norra Rörums kyrka, Norra Rörums socken, Höörs kommun, Skåne. Antikvarisk medverkan 2015-2016. Carita Melchert.
2016:6 Klörups häradshäkte, fönsterrestaurering, Klörup 3:3, Lilla Slågarps socken, Trelleborgs kommun, Skåne. Antikvarisk medverkan 2016. Henrik Borg
2016:7 Stora Råby 34:37, fornlämning Stora Råby 10:1, Stora Råby socken, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Johan Wallin.
2016:8 Innerstaden 2:1 – Östra Vallgatan, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014. Aja Guldåker.